

2003

Glimt fra årene 1903-1928-1953-1978
Spredte erindringer fra 1930'erne og senere
Et "livets træ" i Vildbjerg kirke
Gammelager, en slægtsgard
Thomas K. Thomasens
Vildbjerg sogn omkring 1830
Glimt fra året december 2002 - oktober 2003

Vildbjerg skole

Indholdsfortegnelse

side

Glimt fra årene 1903-1928-1953-1978	5
<i>v. Arne Sørensen og Knud Sørensen</i>	
Spredte erindringer fra midten af 1930'erne og senere .	13
<i>v. Mads Primdahl, Holstebro</i>	
Gammelager, en slægtsgård	24
<i>v. Knud Sørensen, Karl Gregersen samt Lisbeth og Niels Peder Gammelager</i>	
Et "livets træ" i Vildbjerg kirke	27
<i>v. fhv. apoteker N. Kjærgaard Kristensen og pastor emeritus Sv. Christoffersen, Vildbjerg</i>	
Thomas K. Thomasen	39
<i>v. Niels Korshøj, Søndergade</i>	
Vildbjerg sogn omkring 1830	43
<i>v. Karl Gregersen</i>	
Glimt fra året december 2002 - oktober 2003	54

Lokalarkivets adresse:
Burgårdsvej 6, 7480 Vildbjerg
tlf. 9713 3129

Layout og tryk: J.K. Offset • Vildbjerg

Forord

Så melder vi os igen med et nyt årsskrift. Det er vort håb, at vi gennem disse skrifter så alsidigt som muligt kan bidrage til at belyse, hvad der har gjort Vildbjerg sogn til det, det er i dag.

Artiklerne kommer omkring så forskelligartede emner som Vildbjerg sogn omkring 1830, Gammelager, en af de ældste slægtsgårde samt Thomas Thomasen, førstelærer og kirkesanger i første trediedel af 1900-tallet.

Endnu en gang har en „gammel“ Vildbjergdreng, denne gang Mads Primdahl, Holstebro bidraget med et indlæg, nemlig om tiden, hvor faderen var dyrlæge her i byen.

Som i tidligere år er der tilbageblik på nogle bestemte årstal.

På grund af Herning Folkeblads problemer vedrørende ophavsretten er det ikke i år muligt at bringe billeder fra årets gang.

En speciel artikel, om symbolikken i Vildbjerg kirkes granitudsmykning, vil også blive udarbejdet som et særtryk beregnet til uddeling blandt interesserede.

Vi har fra forskellig side mødt stor interesse og hjælpsomhed med at få de enkelte emner belyst så godt og korrekt som muligt.

Vi håber på, at også dette årsskrift vil blive godt modtaget.

På lokalarkivets vegne

Arne Sørensen

Karl Gregersen

Kristian Mosekjær

Poul Chr. Enevoldsen

Knud Sørensen

Niels Korshøj

Mindeord

Siden årsskrift 2002 gik i trykken, er to af lokalarkivets veteraner afgået ved døden.

Fhv. købmand Svend Iversen døde den 23. november 2002, 82 år gammel. Han begyndte på lokalarkivet i 1982 kort tid efter, at H. C. Thomsen måtte fratræde på grund af sygdom. Svend Iversen virkede som kasserer i årene frem til 1996. Han var en skattet medarbejder, der på en stilfærdig og humorfyldt måde forstod at skabe en god atmosfære omkring sig.

Den 10. februar 2003 døde den sidste af de tre personer, der startede lokalarkivet i 1977, nemlig fhv. apoteker Niels Kjærgaard Kristensen, knap 90 år gammel.

N. Kjærgaard Kristensen tog sin afsked som leder af lokalarkivet i slutningen af 1997, da lokalarkivet blev flyttet fra plejehjemmet til de nuværende lokaler. På lokalarkivet var det en stor glæde, at N. Kjærgård Kristensen lige til det sidste jævnlgt kiggede ind. Skønt N. Kjærgaard Kristensen ikke var indfødt vildbjergenser, kunne lokalarkivets medarbejdere ved disse besøg trække på hans gode hukommelse og omfattende viden.

Glimt fra årene 1903 - 1928 - 1953 - 1978

ved Arne Sørensen og Knud Sørensen

Vildbjerg for 100 år siden = 1903

Materialet for dette år er fundet blandt Vildbjerg sogns arkivmateriale. Vildbjerg skoles embedsbog viser, at der er 132 skolesøgende børn og fire lærere. Rødding skoles embedsbog viser, at der er 51 skolesøgende børn og én lærer.

Fra Herning Folkeblad:

Lærer C. Jensen udgav i 1903 verdenshistorie for aftenskolet.

Lærer C. Jensen

Rigsdagen vedtog den første lov om valg af medlemmer til menighedsråd i de enkelte sogne. Vildbjerg sogn opstiller tre lister. Valgt blev følgende: Lærer Thomas K. Thomasen, husmand Chr. Jensen, Moesgaard, husmand Anders Petersen, Merrild, gdr. Mikkell Jørgensen, Lysgaard.

Suppleanter blev husmand Niels Gammelager, forpagter Otto Larsen, husmand Peder Hammerum og husmand Lauge Kristensen. 181 af 285 stemmeberettigede afgav stemme eller ca. 66%.

I læge Fischers regnskabsbog er optegnelse af indtjeningen fra hver enkelt familie, der havde ham som læge. Opgørelsen for L. Meldgaard

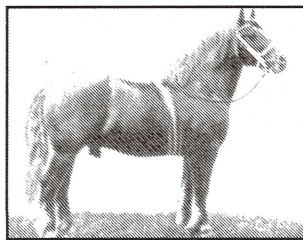
Andersens familie viste en indtægt på i alt 11,34 kr. for perioden 7.1.1902-3.4.1903. Det fremgår ikke, om beløbet skal udredes af sygekassen.

Protokollen for Vildbjerg og omegns hesteavlforening

udviser, at man på to på hinanden følgende generalforsamlinger vedtager at opløse foreningen.

Foreningens hingst sælges for 375 kr. Kapitalen udgør 415 kr., som den 14. juni 1904 uddeles til foreningens 46 medlemmer med 9 kr. til hver.

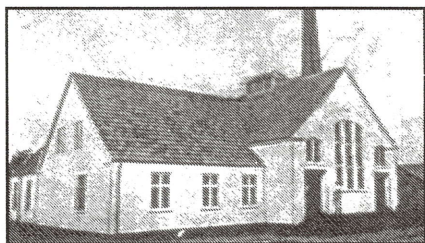
Aldrup Munkedal, f. 1893

En af stamfædrene til den jyske hest

Forhandlingsprotokollen for Vildbjerg andelsmejeri

udviser, at det gamle mejeri sælges
1903 til Poul Linholt Jensen Vinding
for 2.250 kr.

Mejeribestyrerens årsløn er 1.575 kr.
Overskud til leverandørerne 49 øre
pr. 100 liter leveret mælk.

Vildbjerg Andelsmejeri 1899

Førstelærer Th. Thomasens

årsløn 1903 udgør i alt 1332,64 kr.,
heri indregnet løn som kirkesanger,
samt offergaver og aksidenser (ydelse
ved bryllupper og begravelser).
Den til førstelærerembedet hørende
skolelod overtages af sognerådet, da
lodden på grund af jernbanens linie-
føring bliver uegnet som embedsjord.
Grundlønnen for embedet steg i ste-
det fra 667 kr. til 975 kr.

Uddrag af smed Hans J. Han- sens (den gamle smedje) regn- skabsbog fra 1903.

Smedearbejde udført for Anders
Bækgaard, Helleskov.

		kr. øre
14 juli	2 Svingler istand	50
17 -	1 skær skærpet	20
17 aug.	1 Plovfortøj istand	60
26 -	Nye sko	2 00
11 sept.	1 Ringtromle istand	3 20
26 -	2 nye Hjulringe	7 50
27 okt.	Binseler	1 00
7 nov.	1 Knast i Enspænderstk.	10
9 dec.	1 Stjernehjul istand	75
22 dec.	3 skruer i Hakkelsmask.	25
- -	1 sæt Ringe	<u>12</u>
		<u>kr. 16 22</u>

*Hans Julius Hansen med børnene
Ebba og Oluf samt to svende*

Vildbjerg for 75 år siden = 1928

Vildbjerg sogn har nu ca. 1700 indbyggere.

Vildbjerg - Nøvling Kommunes regnskab for 1926-27 viser udgifter for i alt 175.158 kr. De sociale udgifter er 36.620 kr., skolevæsen ca. 21.000 kr., vejvæsen ca. 21.000 kr.

Skatteindtægterne er i alt 100.205 kr. Borgerforeningens generalforsamling anbefaler, at der bygges alderdomshjem. Sognerådet er velvillig indstillet og tager på studietur for at se, hvordan opgaven er løst i Vinde-rup, Skjern og Højslev. Der var tilfredshed med, hvad man fik at se, men man vover ikke at starte et byggeri. Kommunens gæld var nok for stor. Året før udgjorde renter og afdrag 36.254 kr. Sognefogederne bebrejdes i øvrigt, at de er alt for sløve til at indkassere skyldig skat fra borgerne, og derfor ønsker man en pantefoged ansat til dette job.

Veteraner

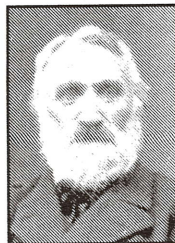

Thomas Petersen

Vildbjerg havde dengang to veteraner fra krigen i 1864.

Politimester Poul Hansen, Herning kom til Vildbjerg for at tildele dem Dannebrogskorset.

Den 89-årige Thomas Petersen, Øst-vænget tog mod æresbevisningen med tak. Han fortæller om sin deltagelse i krigen, at den var ganske kort. Han blev taget til fange kort tid efter ankomsten til Dybbøl.

Christen Jensen

Tidligere skolemester i Moesgård skole i Timring, Christen Jensen, som nu boede hos sønnen købmand Adolph Jensen i Vildbjerg, ville derimod ikke modtage politimesteren eller Dannebrogskorset.

Han havde sat sig i hovedet, at hans fortjenester i samfundet var så store, at de gjorde ham værdig til Ridderkorset af Dannebrogordenen, og når han ikke kunne få den, ville han ikke modtage nogen anden hædersbevisning.

Afslutning på teknisk skole

Der var præmier til de flittigste elever.

4 elever fik 1. præmie og 5 kr., 8 elever fik 2. præmie og 4 kr., 4 elever fik 3. præmie og 2 kr.

Vildbjerg Tidende

Underholdende og oplysende Ugeblad samt Avertissementsblad

Tvangsauktion.

Ved den d. 27 Marts afholdte Tvangsauktion over den Gartner Jacobsen tilhørende Ejendom med Gartneri i Vildbjerg blev det overdraget til Centralbestyrer Chr. Harlev, Vildbjerg, som ufyldstgørende Panthaver.

Solgt Gartneri.

Centralbestyrer Chr. Harlev, Vildbjerg, har solgt den ham tilhørende Ejendom med Gartneri, beliggende i Nørregade i Vildbjerg til Gartner Chr. Lindvig, Bonum, for en Købesum af Kroner 17,200. Overtagelsen er skejt.

Canada har Brug for alle

● Lev et selvstændigt Liv i Canada. Adgang til Jord er let og Landarbejde kan sikres forud. Rejs med Canadian Pacific og lær noget om Landet undervejs.

CANADIAN PACIFIC.

Skriv efter gratis Brochure.
Generalagent M. B. Sørensen, Afd. 62.
Bennetts Rejsebureau.
Maaruppladsen 47, København V.
Store Torv & Aarhus.
Lok. Agent. Frits Waarst, Holstebro.

Efter at have overtaget det forhen drevne Gartneri i Vildbjerg anbefaler jeg herved Forretningen til Byens saavel som til Omegnens velvillige Erindring.

Ærbødigst
Gartner **M. Chr. Lindvig,**
Vildbjerg.

Til Julen anbefales:

Frugt - Æbler - Appelsiner - Nødder
Figner - Blomster - Begonier - Cyclamen - Tulipaner og flotte Sammenplantninger. — Kranse, Kristitjørn og Mos etc.
Smukke Juletræer anbefales.

Til. 66. - Vildbjerg Handelsgartneri, - Til. 66.
Chr. Lindvig.

Vildbjerg Andels-Elektricitetsværk.

Andelshaverne erindres om, at efter Kl. 6 Aften er det forbudt at bruge Kraftmotorer, som forsynes med Strøm fra Elektricitetsværket.

Vildbjerg, i December 1928.

Bestyrelsen.

Resterende Skat

til Vildbjerg Kommune for Skatteaaret 1927—28, maa for at undgaa Udpantning, betales til undertegnede paa Knudsens Hotel i Vildbjerg
Fredag den 8. Juni mellem 4 og 7 Eftmd.

Sognefogeden.

Sødmælk

kan købes paa
Vildbjerggaard.

Pleje.

En ældre svagelig Mand ønskes anbragt i Pleje snarest.

Vildbjerg-Nøvling Sogneraad.

En ung fed Slagteso

sælges i Partier, 1/1, 1/2 og 1/4.

Morten Nygaard,
Vildbjerg.

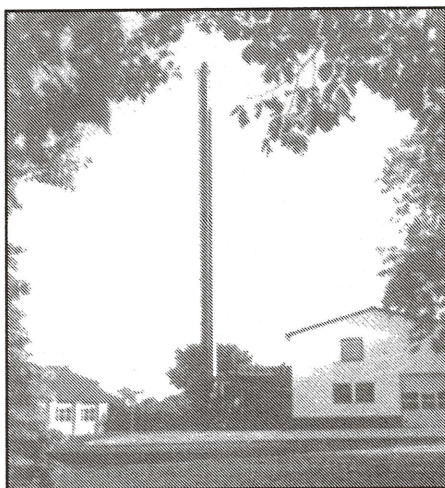
En korthorns Bedækningstyr og en Russer, 6 Aar, er til Salg.

Vildbjerg for 50 år siden = 1953

Fjernvarmeværket i Vildbjerg

Et undersøgelsesudvalg har med sagkyndig bistand arbejdet med muligheden for at etablere fjernvarmeforsyning. Der er opmålt 80 ejendomme med i alt 114 lejligheder. Beregningerne blev forelagt ved et orienterende møde midt i marts med påfølgende generalforsamling. Den nedsatte bestyrelse blev pålagt at få værket klar til brug til næste fyringssæson. Bestyrelsen bestod af politiassistent N. C. Petersen, Mads Chr. Lindvig, Knud Dahl, smed Holbæk og Chr. Ovesen. 1. oktober 1953 kunne N. C. Petersen tænde for den 100 kubikmeter store stokerkedel.

Sognerådet beslutter den 27. juli at udvide det i 1936 byggede alderdomshjem med 12 nye værelser.

Varmeværket 1988

De gamles hjem ca. 1948

Vildbjerg Tidende

Underholdende og oplysende Ugeblad samt Avertissementsblad

Bodil Koch faldt for aaent Tæppe

Den socialdemokratiske Kandidat i Herningkredsen, tidligere Kirkeminister Fru Bodil Koch, erfarede paa Vægermødet i Vildbjerg i Aftes, at en Klapstol kan være et lige saa lumsk og usikkert Sæde som en Ministertaburet, hvis man ikke forstaaer at behandle den rigtigt.

Da Fruen paa Scenen foraaent Tæppe vilde indtage sin Plads blandt de øvrige Kandidater, klappede Klapstolen sammen, og den socialdemokratiske Kandidat gik i Gulvet med et Brag, skent Ikke uden Ynde. Da Fru Koch igen kom paa Benene med hele Lemmer, gav Forsamlingen los for sin Jubel over de Løynboiske socialdemokratiske Fald.

Opmaskning

AF DAMESTRØMPER

Chr. Mosekjær
Vildbjerg . Telefon 54

Vildbjerg Folke- og Realskole.

Undervisningsministeriet har under den 7. ds. meddelt skoleinspektør Aa. Jensen, Vildbjerg, ret til ved nævnte skole at afholde alm. forberedelseseksamen, præliminæreksamen. Der er 16 elever, der skal op til eksamen i maj-juni.

Vildbjerg kirke.

De nye tunghøreapparater er så kraftige, at de kan genere de omkringsiddende, hvorfor det indtrængende henstilles til de tunghøre, at de under brugen holder røret tæt ind til øret og skruer apparatet ned, når det ikke bruges.

Til menighedsrådsvalget i Vildbjerg

indkom kun een liste med følgende navne på kandidater, der erklære for valgte.

Lærer P. R. Just.
Diakon R. Hedegaard.
Overbetjent N. C. Petersen.
Lærer S. Aa. Gade.
Gdr. Chr. Gammelager.
Ekspedient S. Stampe.
Smedemester Th. Holbæk.

Valgbestyrelsen.

Vildbjerg menighedsråd

har konstitueret sig med provst David-
sen som formand, fortæller Just som
næstformand og overbetjent Petersen som
kasserer. Diakon Hedegaard valgtes til
kirkeværge og til kirke- og kirkegaards-
udvalg sammen med lærer Gade og eks-
pedient Stampe. — Som præstegaardsud-
valg sammen med to medlemmer fra Nøv-
ling menighedsråd valgtes gdr. Christian
Gammelager og smedemester Th. Hol-
bæk, og Chr. Gammelager valgtes til at
føre tilsyn med præstegårdens avling. Til
kasserere valgtes diakon Hedegaard
og fortæller Just, og til valgbestyrelse
fortæller Just, lærer Gade og ekspe-
dient Stampe.

Under det første møde vedtoges det
med hensyn til overgang til benyttelse af
den ny salmebog at lade afholde et me-
nighedsmøde først i det nye år.

»Julens Glæde« i Vildbjerg

har holdt generalforsamling og udbe-
taling af det i årets løb sammensparde
beløb 24,074 kr.

Formanden, landpost Jens Helleskov,
aflagde beretning, og kassereren, mælke-
handler Kjær, oplæste det reviderede
regnskab. — Til bestyrelsen nyvalgtes i
stedet for Helleskov og Kjær, der nægte-
de at modtage genvalg, kærtemager Hans
Pedersen og mejeribestyrer Molbech-Pe-
dersen, og fru Krista Helleskov valgtes
som suppleant. Til revisorer valgtes land-
post Helleskov og mælkehandler Kjær.

BIO Vildbjerg . Telefon 1

fortsætter ugen ud
Onsdag og torsdag kl. 20.
Fredag kl. 20,30, lørdag kl. 21.
søndag kl. 19 og 21.
Forbudt for børn!

Den store danske Folkekomæde

HUSMANDSTØSEN

EFTER SELMA LAGERLØFS NOVELLE
BEARBEJDET AF TILDESEN LONKEN

GRETHE THORDAHL

POUL REICHARDT

HALL POKS - JENS PETERSEN - JES SCHWING

Instruktions ALICE OF SCHWING

Pladsbestilling tillædes.

Til salg.

Vildbjerg præstegårds fhv. for-
pagterbolig er til salg.

Event. Liebhaber bedes henvende
sig til vognmand Carl Jensen, Vild-
bjerg.

P. m. v.:

Aa. Jensen.

Vildbjerg

varmeværk

Badeværelser står til offentlig af-
benyttelse. Pris 1 kr.

Bestyrelsen.

Vi bringer herved alle, som har givet
en pengegave til en ny ko, vor hjer-
tigste tak. Tak allesammen.

Johanne og Kristian Johan Andersen,
Vildbjerg.

Vildbjerg for 25 år siden = 1978

Ved indgangen til 1978 er indbyggertallet for Vildbjerg sogn ifølge lokalavisen 3000, en fremgang fra 1977 på 156 personer.

Befolkningstallet for kommunen er 8.631 - en fremgang på 278 personer. Udklip fra Lokalavisen viser aktiviteter på en række felter. Blandt andet bør nævnes:

Indendørs svømmefaciliteter.

1. oktober kunne borgmester Richard Saaugaard erklære den nye svømmehal for indviet og klippe den røde snor over. Han udtrykte sin store glæde over den store offervillighed og arbejdsindsats, der gav det smukke resultat til gavn for hele kommunen. Fra forskellig side blev der rettet en tak til bidragsydere og frivillig arbejdskraft samtidig med, at der blev uddelt gaver fra pengeinstitutter, virksomheder og fonde. Det var en stor begivenhed i fritidscentrets historie.

Vildbjerg messe:

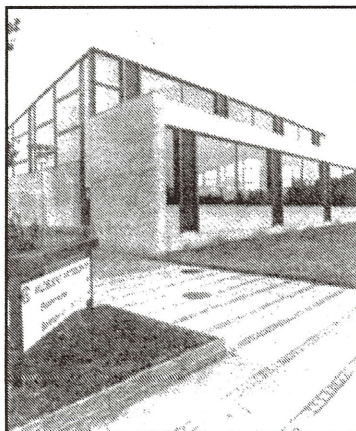
Der afholdtes en vellykket julemesse i Vildbjerg skolehal. Forretninger, virksomheder, pengeinstitutter og foreninger var repræsenteret i de 25 stande, så publikum kunne få et indtryk af, hvad der rørte sig i byen. Lørdag eftermiddag var der optræden ved familien Andersen med lille Bo.

Udover en række aktiviteter fra udstillerne var der søndag to modeopvisninger samt undervisning ved skolens sangkor.

Arrangementet var en stor succes.

Borgmester Richard Saaugaard klipper snoren til svømmehallen.

Svømmehal

Trehøjes borgmester genvalgt

Ved det konstituerende møde i Trehøjes nylvalgte kommunalbestyrelse genvalgte borgmester Rich. Saaugaard til en tredje periode som kommunens førstemand. Til 1. viceborgmester nyvalgte gdr. Hartvig Sørensen, mens nyværende 1. viceborgmester dyrlæge Erik Engberg valgte som 2. viceborgmester. Der var 15 stemmer for disse valg, idet to medlemmer undlod at stemme. De nævnte er alle valgte på upolitiske lister. De stående fik følgende sammensætninger. Hvor intet er anført er de pågældende valgt på upolitiske lister.

Økonomiudvalget, der har borgmesteren som formand består af denne og de to viceborgmestre, samt gdr. Sifred Pedersen og blikkenslager Niels Korshøj. Socialudvalget: Fhv. gdr. Rich. Bakbo (V), skoleinspektør Åge Andersen, husmoder Else Marie Jensen og gdr. Ejnar Madsen.

Kulturudvalget: Gdr. Jens H. Pedersen (V), gartner Elin Lindvig (V), husmoder Else Marie Jensen, fuldmægtig Svend Poulsen og gdr. Ejnar Madsen.

Teknisk udvalg: Gdr. Sigfred Pedersen, fhv. gdr. Rich. Bakbo (V), gdr. Jens Pedersen (V), rør lægger Svend Blæsbjerg (FRP) og bygmester Finn Riisberg.

Udvalget for faste ejendomme: Dyrlæge Erik Engberg, skoleinspektør Åge Andersen, fuldmægtig Svend Poulsen, gdr. Mads Kleinsttrup og lærer Poul Enevoldsen (S).

Den således konstituerede nye kommunalbestyrelse træder fra og med den 1. april og har funktionsperiode til og med 31. december 1981, og samtlige valg ved konstitueringen af den nye bestyrelse for hele funktionsperioden, idet de valgte kun kan fritages for hvervne efter tilladelse fra kommunalbestyrelse, eller ved bortflytning fra kommunen.

Jeg vil gerne gennem disse linier sende

min varmeste tak

til borgerne i Vildbjerg for den overvældende opmærksomhed jeg har modtaget fra alle sider ved afslutningen af min kørsel for jer.

Tak for det alt sammen og tak for det gode forhold vi har haft gennem alle disse år.

Venlig hilsen
Senius Falsig.

Så moderne vandværk

Der var god interesse blandt forbrugere, for at se det nye, helt moderne vandværk, Trehøje øst som havde åbent hus.

Gæsterne fik gennemgået det nye anlæg, der er blandt de aller første i landet af denne nye, helt automatiske type. Værket har kapacitet til over 1000 forbrugere og forsyner et stort område. Der er gennem automatiske sikringer, nødstrømsforsyning m.m. skabt så høj grad af sikkerhed for vandforsyningen, som det er menneskeligt muligt.

Ønsker at sælge.

Hotelejer C. Martens, Vildbjerg, udbyder nu hotellet til salg, efter han gennem 20 år har udvidet dette stærkt og skabt meget fine faciliteter for såvel unge som det mere satte publikum, der her finder et godt samlingssted ved festlige lejligheder og når møder skal holdes. Det er helbredsmæssige grunde, der angives som årsag til ønsket om at afhænde hotellet.

Vildbjerg Havekreds

Efter at Havekredsens formand, Rich. Bakbo, ved sidste generalforsamling nedlagde sit hverv, har bestyrelsen nu konstitueret sig.

Den nye formand blev gartner Knud Sørensen, Rypevej 63, tlf. 13 18 50. Kassere er som tidligere Johannes Zederkoff, og derforuden består bestyrelsen af fru Britta Skov Nielsen, Sv. Åge Lauersen, Timring, samt fru Sonja Voetmann, der som ny er indgået i Vildbjerg Havekreds' bestyrelse.

Lokalhistorisk Arkiv for Vildbjerg sogn

har fra en anonym giver, der betegner sig som »den gammel Vildbjerg-dreng«, modtaget en pengegave til indkøb af en båndoptager. Dette sker for at give en mulighed for at kunne optage, hvad ældre beboere i sognet f. eks. vil kunne fortælle om »gamle dage«. Disse optagelser vil derefter kunne arkiveres til glæde for kommende slægter som en del af vor kulturhistorie.

Arkivet, der startede foråret 1977, har allerede ved velvilje fra mange bidragsydere modtaget et godt startmateriale, men der opfordres kraftigt til, at så mange som muligt henvender sig med yderligere kildemateriale. Det være sig næsten alt fra billeder og postkort til foreningsprotokoller, jubilæums- og årsskrifter, skoder og matrikelkort, skudsålsbøger og attester af enhver art.

Også tidlen af nyere dato har interesse. Nudien bliver hurtig historie, og for at få en alsidig belysning af byens og sognets historie, må der mange bidrag frem.

Henvend Dem derfor snarest til: Lokalhistorisk Arkiv for Vildbjerg Sogn,

Jubilæum i Varmeværket

Vildbjerg Varmeværk kan fejre 25 års jubilæum den 1. oktober, og det vil ske ved en reception den 30. september og åbent hus på værket søndag den 1. oktober. Dette oplyste formanden, pens. politiassistent N. C. Petersen, ved generalforsamlingen på Vildbjerg Hotel.

Formanden oplyste i sin beretning, at der var 31 forbrugere ved starten, og nu er man nær 900, med en stadig stærk stigning. Det kan konstateres, at der også vil ske udvidelser i det kommende år, hvor bl. a. Ågårdsparken V kommer med. Det vil dog ikke belaste økonomien så meget, at der skal optages lån, idet man modtager 5000 kr. pr. grund i forsudsbehold for udstykkeren, der her er Trehøje kommune.

Derimod kan man forvente en stadig stigning i vedligeholdelsesudgifterne, idet ledningsbrud forekommer oftere end tidligere, især i de ældste ledninger. Dette har i enkelte tilfælde betydet forstyrrelse i varmforsyningen i lokalområder, men ellers har der ikke været driftsforstyrrelser, som har generet forbrugerne. Han nævnte, at man i det forløbne år har brugt 236.444 kr. til vedligeholdelse mod ca. 163.000 kr. året før. Et brud i Tranevej havde alene medført ledningsforstyrrelser for ca. 100.000 kr. Der er i årets løb tilsluttet yderligere 47 forbrugere, og det samlede ledningsnet er nu på ca. 30 km.

Spredte erindringer fra midten af 1930'erne og senere

v/Mads Primdahl, Holstebro

Lokalarkivet for Vildbjerg sogn har bedt Mads Primdahl om at fortælle, hvordan han syntes "verden så ud" set fra Østvænget 16. Arkivet har i år valgt at gengive den del heraf, der tager udgangspunkt i hans fars - en dyrlæges - dagligdag. Andre oplevelser vil blive anvendt ved en passende lejlighed.

Indledning

Vel vidende at jeg ikke har nogen særlig god hukommelse, men en manglende koncentrationsevne, der muligvis har medvirket til en veludviklet evne til at fortrænge de oplevelser, der ikke har påvirket mine følelser, vil jeg forsøge at fortælle om

min barndom og tidlige ungdom i dyrlægeboligen på Østvænget 16. Fra 1930 til 1947 boede jeg hjemme. Om 30'ernes krise og optakt til 2. verdenskrig har jeg, udover overleveringer, ingen klare erindringer. Jeg var sikkert beskyttet mod de spekulationer, som disse tilstande medførte. Eller var det ikke noget, man lod børn lytte til?

Selvom jeg genkender mange ejendomme i Vildbjerg er det meget få gange, jeg husker, hvem der ejede dem. Jeg husker derimod tydeligt, at jeg kørte med regninger ude i Timring, Birkmose, Sørvad, Vinding, Helleskov, Romvig Mark, Sinding, Merrild, Skibbild og Nøvling m. fl.

steder. Lommepengene herfor var den porto, postvæsenet skulle have haft. Så holdt vi jo pengene i familien.

Kastration af hingsteplage

Hvert forår annoncerede far i Vildbjerg Tidende, at han sammen med nogle landmænd havde planlagt at foretage kastration af et års hingsteplage. Såfremt der var andre, der også havde plage, der skulle steriliseres, kunne man bare møde op med ”patienten” og hjælpe til. Nogen egentlig bedøvelse brugte man ikke, højest anvendtes en næsebremse, dvs. et stykke træ med en kort rebløkke, der kunne strammes om plagens overlæbe/næse efter behov. Man mente smerterne omkring næsen fjernede dyrets opmærksomhed fra alt andet end næsen.

For at holde plagen i ro under indgrebet brugte man: En 1,5 cm tyk og ca. 15 cm bred - samt fire ca. 1 cm tykke og 4-5 cm brede læderremme. Desuden 2 stk. 5-10 meter lange og 2 cm tykke tove. Alle mål er anslået. Den brede og tykke læderrem spændtes om livet på plagen lige bag forbenene, de 4 mindre remme spændtes om benene lige over hovenene. Alle remmene var forsynet med en metalbøjle, herigennem førtes tovene, sådan, at når man trak forsigtigt, faldt plagen stille i græsset. Benene blev herefter snøret, og der blev desinficeret og opereret.

I år 2003 forekommer noget sådant at være dyrplageri uden bedøvelse, men i mine ferier i Salling oplevede jeg det gennemført på nøjagtig tilsvarende måde af andre dyrlæger.

Hingsteplage på 2 år eller mere, der ønskedes steriliseret var mere komplicerede at håndtere. I al fald bad far tit dyrlæge Wiig, Herning om hjælp. Wiig var vist mere minded for større operationer end far. Mig forekom han mere brysk og altid god for en fortælling om spændende oplevelser. En gang havde han kørt i en ny bil et stykke tid, før han en dag opdager, at der var et gear mere end han hidtil havde anvendt. Da han ville benytte det, kørte bilen så stærkt, at han var ved at miste styringen, og han turde i hvert fald ikke køre så stærkt.

Oksebremselarver, mund- og klovesyge, trommesyge

Bekæmpelse af oksebremselarver var et kapitel for sig. Larverne dannede bylder under køernes hud langs ryggraden. Derfor måtte disse bylder med larve snittes og klemmes ud - ofte flere på samme kvie/ko, hvilket var kortvarig meget smertefuldt. Efterfølgende oplevede man hos dyrene en stor nervøsitet for personer i hvide kitler.

Mund- og klovsyge var vi børn aldrig med til. Vel mest for ikke at bære

smitten videre. Den største epidemi, mens jeg boede hjemme, mener jeg var i 30'erne. Jeg husker ikke noget særlig specifikt, udover at vi tit hentede vaccine på stationen, og vi så ikke far ret meget ej heller ved spisetiderne. Han kom efter normal spisetid, når vi - mod sædvane - havde spist. Mange år efter, var der i familien tale om, at den sygdomsperiode havde efterladt en større indkomst, hvoraf noget var blevet brugt til køb af et par malerier hos en kunsthandler i Silkeborg. Jeg er glad for at have arvet en enkelt af dem. Siden er de vurderet dels på en auktion og dels af en ikke helt lille kunsthandel. Begge har, uafhængig af hinanden, vurderet, at der ikke er behov for at hæve nogen som helst forsikringssum. Men affektionsværdien for mig er stor. Jeg husker, hvor de hang både i Vildbjerg og senere i Holstebro.

Af og til var der behov for et hastebesøg. Eksempelvis ved trommesyge og fødsler. Havde en ko fået trommesyge og var meget oppustet, stak man et spyd gennem huden i nærheden af haleroden. Når spyddet var fjernet udlignedes trykket og koen blev igen normal svær, og kom sig som regel.

Fødsler

Når der var behov for hjælp ved fødsler var det oftest en ko, der ikke selv kunne klare det. Hjælpen kunne be-

stå af alt lige fra næsten ingen ting til, at kalven blev parteret og kom ud i flere stykker. I de tilfælde, hvor kalven skulle vendes inde i koen før, den kunne passere, var det virkeligt anstrengende for alle implicerede incl. koen. Tit og ofte havde den lagt sig, og fars nødvendige forundersøgelse måtte foretages mere eller mindre liggende bag den i grebningen, men med hele den ene arm ført ind, hvor kalven skulle komme fra. Han var godt beskyttet af et specielt gummiforklæde, men den fysiske præstation var optimal. Undersøgelsen kunne resultere i, at kalven skulle "trækkes i land" af os tilskuere. Det var tit mærkeligt, at ko og kalv med et reb om kalvens ben holdt til, at 2-3 personer trak, hvad de kunne, men ofte oplevede man, at koen straks efter den behandling rejste sig og var klar til at slikke sin nyfødte kalv ren, som om fødslen var foregået uden hjælp af nogen art ude på græsmarken. Heste, grise og får klarede oftest disse problemer alene eller med hjælp fra landmanden. Mangen landmands nattesøvn er brugt til at øge dyrebestanden det pågældende sted. Ingen landmand kunne vel med ro i sindet passe nattesøvn eller bygang, hvis en fødsel var i gang. I langt de fleste tilfælde havde landmanden helt styr på, hvornår en fødsel kunne ventes.

Optræk til vanrøgt

En gang var far for alvor vred på den landmand, vi besøgte, Han kunne dårligt sige noget. Årsagen var, at han var kaldt ud til en ko. Koen var af landmanden bundet i noget reb om halsen, så den havde snøret sig så meget, at man på sine steder ikke kunne se rebet. Det var væk i hud samt kød og blod. Koen var tydelig meget lidende. Om den kom sig husker jeg ikke, men far så efter, om der var andre lignende tilfælde i stalden og bad landmanden anskaffe nogle anerkendte kobindsler af metal, så ville han komme ind for at se til koen dagen efter

Tuberkulinprøver

Med jævne mellemrum blev køerne underkastet en tuberkulinprøve. Det var for at sikre, at mælken til mennesker ikke var en smittekilde. Også høns blev en gang imellem undersøgt ved at man tog blodprøver, der blev indsendt til laboratorieundersøgelse. Thorvald Bjerre, på vejen til præstegården, havde mange høns. Det foregik vist altid om vinteren. Det var i al fald ofte meget koldt for fødderne. Om aftenen, når hønsene var gået til ro, listede man rundt med et stykke ståltråd, der var bøjet i den ene ende, så man kunne fange om hønsenes ben. Man holdt hønen med brystet i

vejret, foldede den ene vinge ud, så det var tydeligt at se en blodåre, hvorfra der via en kanyle blev tappet et prøveglas med blod til indsendelse. Omkring hønsens ene fod var eller blev anbragt en ring med et præget nr., der noteredes på glasset med blodprøven. Veterinærlaboratoriets svar få dage efter var således specificeret på den enkelte prøve/høne. Ind imellem hørte man om en hel besætning, der blev aflivet og der gennemførtes en omfangsrig rengøring af hønsehuset.

På dyrlægebesøg

Når vi børn var med i praksis var visse steder mere eftertragtet. Lars Foldager, St. Romvig var unik. Der var ingen børn at lege med, men han var jo god til at snakke med børn og i køkkenet vankede der altid kage og saftvand, mens det vi var kørt efter blev ordnet. Andre steder var der børn, men de var fortrolige med noget, vi ikke var vant til og turde, som f.eks. gøende hunde, - at kravle op i en vindmølle på taget af laden, - at kravle i træer eller løbe under maven på en gammel tålmodig hest. Dertil kommer, at der var en masse vrøvl i bilen, hvis vi var blevet godt snavsede. Vi skulle måske ind flere andre steder, inden turen var slut. Et ritual (som jeg husker det) var, at når undersøgelse/behandling var færdig, fik far en halv spand lunken vand noget

sæbe og et rent håndklæde. Efter vask og tørring blev neglerødderne rensset/masseret med modsat hånds tommelfingerne, der lige kørte langs negleroden. Herefter blev neglene rensset som normalt.

En juleaften blev far kaldt ud. Årsagen til besøget husker jeg ikke, men vi var et par brødre, der tog med. Mens far og ejeren var i stalden, listede vi hen til vinduerne med nedrullede gardiner, lyttede og hørte en dreng blive mægtig glad for den hest - vist i træ —, som han pakkede ud. Andre børn ville også gerne lege med den, gråd og råben! Spændingen var vist streng at leve med. Det var koldt, vort tøj var ikke til stald, vi var færdige til at tage hjem til vor egen juleaften.

Kødkontrol - Mælkekontrol

I mange år lå slagtehuset, der brugtes af byens slagtere i midtbyen omtrent der, hvor der i dag er butikstorv. Her blev der i mange år slagtet dyr, der med DSBs kølevogne sendtes til Kødbyen i København. Efter at dyrenes kroppe havde fået det blå stempel som godkendelse transporterendes de på en åben ladvogn, trukket af heste og dækket af noget groft sækkelærred, om på baneterrænet, hvor de blev hængt op i jernbanekølevogne. Desuden slagtedes det kød, der blev solgt fra byens slagteforretninger (Christensen, Visgaard, Nielsen,

Heesgaard, Helleskov m.fl.). Alle slagtninger og transporter foregik ugentlig i al slags vejr og ved temperaturer, som de tilfældigvis var den pågældende dag. Senere blev der slagtet i væsentlig mindre omfang og sikkert kun til byens eget forbrug. Byudviklingen gjorde, at slagtehuset kunne flyttes til en parcel udskilt fra Saxo Larsens gartneri. Veterinærdirektoratets kontrol med dyrene før og kødet efter slagtningen havde far. Det var sikkert dét, der gjorde det let for ham, da han senere blev ansat ved tilsvarende dyrlægekontrol på slagterierne i Herning og Holstebro. Om det var disse kontrolfunktioner, der gjorde, at vi hjemme aldrig fik bayerske pølser ved jeg ikke, men man har da aldrig hørt om folkesygdom i Vibbjerg efter at have spist disse pølser.

Mælkekontrol på mejeriet var der vist også noget der hed, men jeg mindes ikke rigtig noget herom. Vor egen mælk hentede vi daglig hos vognmand Jensen, der også havde en kvægbesætning. På bordet i deres bryggers stod en 10 liters emaljeret spand, hvorfra mælken målttes over i vores medbragte. Om det var, fordi mælken var ubehandlet, eller der måske kunne skummes mere fløde herfra, ved jeg ikke. Måske kan det tænkes, at der her var større sikkerhed for god hygiejnisk standard i modsætning til et sted, hvor manges

mælk var blandet sammen. Af og til var der jo en ko, der faldt for tuberkulinprøven, og en sådan skulle jo opdages, før man kunne holde mælken tilbage og destruere den.

Mors arbejde

Normalt var det vist mest mor, der var betroet at passe telefon, dvs. tage imod besked fra kunderne (landmændene) om behov for dette eller hint i forbindelse med dyrene. Mor ville gerne være med i al husholdningen. Hun syede og stoppede og foruden det daglige husarbejde sørgede hun for baigning, vask, henkogning og slagting hvor kødet efterfølgende opbevarede i saltkar med salt og salpeter. Den hjælp mor havde, var i mange år en tjenestepige. I det meste af 1930'erne havde vi en ung pige til allehånde hjælp. Vi var jo tre drenge - Per og Niels, begge yngre end mig, med 2 års mellemrum fra 1930-1934. Derudover havde vi en gang månedlig en hel dag, hvor der var storvask. Dagen blev fastlagt fra gang til gang med Laura Haubjerg, der var vor vaskekone. Seneren, når tøjet var blevet tørt, hjalp hun også en hel dag med sy- og stopning af tøjet. De dage hun var hos os, var der altid en hyggelig stemning. Hendes hænder og ryg bar tydeligt præg af hendes arbejde for andre, - ofte med storvask. Fru Haubjerg blev ældre og opgav til sidst at gå ud og hjælpe andre. An-

delsvaskeriet Lemvig overtog vor storvask. Efterhånden som trikotageindustrien i Herning tiltrak mere arbejdskraft og løftede markedets lønniveau, blev det umuligt, at finde tjenestepiger, der ville i huset.

Vi drenge blev ældre, og skulle af og til passe telefon og dørklokke, dvs. tage imod besked fra landmænd og hvem, der ellers henvendte sig. For mig var det værste at huske og genfortælle en besked vedr. et dyrs sygdom på tilfredsstillende måde. Selvom jeg altid havde mange linjer noteret ned, var det ikke altid tilstrækkeligt til at besvare de uddybende spørgsmål, far ofte stillede. Jeg husker ikke de første af vore piger, vi havde til hjælp i huset, men mere, at vi tre store børn hver fik nogle opgaver med at hjælpe til med borddækning, opvask, pudsning af fodtøj. Noget af det gik på skift. Yderligere tre søskende, 1 pige, Bodil, og et par tvillinger, Christian og Anders kom til. Det var meget brugt at gå på toiletet, når der skulle tørres af efter opvasken. Efter tvillingernes ankomst -16 år efter mig - havde vi en barne pige, Lilly Poulsen, gift med Bech Hansen, til at passe tvillingerne. Dermed blev mor aflastet i de daglige gøremål vedrørende os alle otte, samtidig med, at hun var den, der ofte havde kontakten med landmændene, når far var ude ved "patienterne". Endvidere havde vi på det tidspunkt

rengøringshjælp nogle dage hver uge - bl.a. Thyra Jensen. Thyra, gift med "Doller" (Thorvald Jensen), der var fodbolddommer. Hun var rask i vendingen og hurtig til at få dem væk, der kom i vejen for hende, når hun arbejdede. For mor, der ikke blandede sig så meget i det lokale samfund, var Thyra jo også god for en nyhed, som alle andre havde kendt i lang tid. Der var ikke tale om ubehagelig sladder, men Thyra var jo festlig, alle uden undtagelse, der stod i vejen for hendes rengøring blev bedt om at flytte sig. Der var liv i hele huset og megen god grin, når hun var der.

Apotek

I et meget lille (ikke 4 m² stort) værelse ved siden af fars kontor var indrettet et apotek. "Varerne" var mest pulver, men også enkelte miksturer var derinde på de øverste hylder med latinske navne på flasker og krukker. Jeg tror ikke, det forekom os børn som et særlig interessant rum. Anderledes interessant var kontoret, hvor vi jo havde behov for at sidde ved skrivebordet, når vi skulle høre efter telefon og dørklokke. Vi var jo nødt til at sidde netop der, for at notere, alt det der skulle gives besked om, når far kom hjem. Dertil kommer, at der i et hjørne stod en lille tobakstønde med lang tobak til lang pibe. Det var jo ikke let at se, om der svandt lidt af den relativ store beholdning,

når jeg - for at ryge i smug - stoppede en kridtpibe, som ingen vidste jeg havde. Mine kammerater i toget til Herning hånede mig, fordi jeg ikke inhalerede røgen, sådan som de gjorde med cigaretter, men det her lange tobak var nu noget stærk sprøjt. Det var let og næsten risikofrit tilgængeligt, - og så var det billigt og jeg tror nok lysten til at ryge mindskedes efter hosten. Meget ordineret medicin bestiltes på Apoteket i Søndergade, og blev enten hentet af os eller leveret. Etiketten blev lige kontrolleret engang mere.

Medikamenter som jeg husker er eksempelvis: 1) Diverse pulvere til indvortes brug, 2) Arsenikopløsning til vask i fortyndet tilstand af dyr, hvor de havde kløe. Ved udlevering måtte man underskrive en gifterklæring om, at det kun ville blive brugt til formålet. Om det nogensinde blev kontrolleret af en myndighed er et spørgsmål. 3) Kreolin til rensning af sår på dyr og mennesker og - fortyndet - til gurgling af hals, hvis vi var forkølet e.l. 4) Kopattesalve (en zinksalve) til smøring for sårheling på mennesker og dyr. 5) Sulfatabletter til egen forkølelse. Jeg har altid syntes, jeg forsømte ét eller andet ved at ligge i sengen, hvis ikke feberen var for høj. Den sidste levering af sulfatabletter fik vi en gang midt i 1970'erne. Det var måske nok belastende for nyrerne, men vi drak rigeligt, og det var mere behageligt end

det gamle råd at lugte til en flaske alm. salmiak, hver gang man kom forbi en sådan, eller skabet, hvor den stod. Kreolin og kopattesalve havde vi også altid til eget brug. Det sidste medikament jeg husker, var 6) Columbusstifter, der blev anvendt i køernes patter, - for hvad, husker jeg ikke. I min senere læreplads (brugsen) havde vi også disse stifter i sortimentet og jeg foregav tit at vide meget hjemmefra. Det solgte alt sammen, og vi fik aldrig reklamationer.

Dyrlægevagt

Aften- og weekendfrihed var i 1930'erne og 40'erne ikke sat i system for dyrlæger i Vestjylland. Lørdag var som oftest en normal arbejdsdag fra morgen til aften. Uanset hvornår på døgnet eller ugen der var behov for et sygebesøg, så blev det gennemført. Eneste situation, der var undtaget herfor var, når der var familiebesøg et sted langt hjemmefra. Der blev så lavet en aftale med et par nabokolleger (Aulum og Herning), om at de vurderede eventuelle henvendelser og tog ud og hjalp efter behov. Omstilling af telefon var dengang ikke mulig. I stedet gav man besked på telefoncentralen om: Hvornår man kom hjem, og hvem der vikarierede og på hvilket telefonnummer far evt. kunne træffes. I situationer hvor far var på besøg, ikke særlig langt hjemmefra, fungerede cen-

tralen som telefonpasser. Landmanden besluttede, om det var en hastesag, eller det kunne vente til far kom hjem og meddelte centralen dette. Hvis det var noget der hastede blev han "kaldt ud" og afbrød således besøget. I det andet tilfælde kørte han ud til dyret, inden han gik i seng. Ethvert besøg startede jo med et interview om udviklingen hos "patienten" den nærmeste fortid. Dette var grundlag for undersøgelse og efterfølgende diagnose. Hvis interviewet ved et (nat)besøg godtgjorde, at dyret havde været dårlig i 2-3 dage og nu virkelig havde det rigtig skidt forekom det af og til far håbløst. Jeg mener, han altid gjorde et forsøg på at redde dyret, selvom han ikke altid var overbevist om, det ville give det ønskede resultat. Af og til var det hans overbevisning, at årsagen til, at der ikke fra starten var sendt bud, skulle søges i et forsøg på at spare udgifter til honorar og medicin. Han var frustreret over den situation, at nu var måske både dyret - der kunne være reddet og have givet en indtjening - og udgifterne til ham tabt for en landmandsfamilie, der i forvejen var fattige og sparede meget i det daglige. I sådanne tilfælde blev ejeren altid vejledt til en anden gang at sende bud noget tidligere; pengene var dog i sådanne tilfælde, det der kom sidst, forklarede han.

Transportforhold

I begyndelsen af 1940'erne købte far en hest (shetlandspony) på Ejsingkær. Den blev kaldt Musse. Den var utrolig fredelig, men ikke altid lige medgørlig. Både vi og nogle af vore kammerater havde megen glæde af den i mange år. Efterhånden blev mine mindre søskende så store, at de kunne tumle den på offentlig vej. Én af de første vintre vi havde den, var det meget koldt. Vi havde på grund af begrænsede mængder brændsel i den kolde vinter fået kuldeferie i skolen. Postbud Brixen var blevet langvarigt syg og skulle afløses af Anders Hellekov, der vist nok var pensioneret postbud. Far mente godt Musse kunne klare den postrute (Romvig - Hellekov - Troelstrup - Pugdal - hjem), hvis jeg kørte. Af og til når hesten sad fast i sne til maven, stod vi af og prøvede at hjælpe den. Vi fik varmen og kom altid løs, men hårdt var det. Når vi nåede et bestemt sted i Troelstrup, skulle Hellekov ind i køkkenet for at varme næsen på en snaps. Jeg stoppede fodposen godt op omkring mig og mindes ikke at have frosset. Hellekov, der brugte stærk karduskrå blandet med cigar- og tobaksaske savlede, så der på hagen var aftegnet lodrette striber. Vi børn sagde, der stod 1111. Om det var snapsen ved jeg ikke.

Om vinteren kørte vi i øvrigt en hel del i kane med Musse foran. Det kun-

ne dog blive for meget for det lille dyr. Der kom jo hurtigt flere kammerater, end hesten var i stand til at slæbe, og så gad den ikke mere. Det med at jeg skulle fravælge nogle af kammeraterne, der ikke måtte komme med, blev jeg hurtigt træt af. Det fik man jo kun uvenner af. Og hvis nogen af dem var større end jeg selv og dem jeg plejede at lege med, kunne der opstå en frustreret situation i og med, jeg helst ville have de daglige kammerater med, men godt kunne føle mig lidt truet til at tage nogen ældre med. Jeg er tit kommet hjem fra en sådan tur og været i rigtig dårligt humør over den behandling de sædvanlige legekammerater havde fået.

Noget andet var det, når én af de godt kanekørende landmænd med deres store heste kom til byen med bjældeklang og piskesmæld, der kunne høres på lang afstand. Fik vi løbet sådan én ind, så var vi sikre på, der var fart på, både for dem der stod på kane med, og for dem der sad på de efterspændte kælke. Jeg husker én enkelt gang, hvor der var så meget sne, at den landmand, der havde brug for far kom og hentede ham i kane og sidst på dagen igen kom retur og afleverede ham, efter at de havde nået flere andre besøg.

Som alle andre manglede også vi mangt og meget, vi sultede aldrig. Meget blev syet om og genbrugt. Jeg

husker mor af mange blev rost, fordi hun var god til at sy om, dvs. brugt tøj blev syet om til noget andet: En frakke blev til en jakke, men nu ofte med vrangsidens udad. En skjorte fik en ny flip af stof, der var klippet ud forneden bagpå (ved enden). Strikket påklædning blev trevlet op, og der blev strikket noget andet. Engang havde jeg et par plusfour, mor havde syet, på i skole. Lærerinde Jensine Jensen må have bemærket dem og bad mig rejse mig og stå ved siden af skolepulten, for at alle kammeraterne kunne se disse vidundere. Jeg husker det bestemt ikke som en rar oplevelse, men jeg har altid været klar over, at den lille frk. Jensen ikke ville mig noget ondt, tværtimod fremhævede hun jo mors store dygtighed - også på dette område.

Under krigen

Vore forældre var ikke med i modstandsbevægelsen, men de illegale blade, der blev duplikeret og fordelt fandt vej hjem til det bord i entreen, hvor al post blev lagt, men ikke via postvæsenet. I familien har vi altid sunget meget. Under krigen var det højskolesangbogen, vi brugte. Efter krigen blev den suppleret med SANGBOGEN DANMARK. Når en familiesammenkomst var ved at slutte - ofte sidst på eftermiddagen -, blev vi børn kaldt ind. Vi skulle lige være med til at slutte med nogle sange (danske).

Benzinrationeringen var noget for sig. Selvom far købte en DKW og havde rationeringsmærker, var det ikke altid, der kunne fås noget ved benzintankene, så vi havde ofte 2-40 liters dunke stående fyldt med reserver. For at drøje på dråberne, købte far en motorcykel (2,5 HK BSA), der, som alle andre dengang, havde en opretstående nummerplade på forskærmen. En gang kom en ko på tværs, far slog en koldbøtte og havnede med enden på nummerpladen. Hvor slemt det var, husker jeg ikke. Lægen og mor samt smertestillende tabletter og sengen klarede det vist i løbet af nogle dage.

Rigeligt at bestille

Det meste regnskab, mens far var praktiserende, bestod vist af at skrive regninger og det gjorde far om aftenen, ofte meget sent. Dertil kom selvfølgelig kasse- og debitorbogholderi. Opstilling af et drifts- og statusregnskab til skattevæsenet, mener jeg, var overladt til en revisor i Herning. Alligevel mener jeg, at skattevæsenets godkendelse af selvangivelsen var betinget af, at man skønnede, der - via formueudviklingen - var plads til et så stort forbrug, som man der syntes var rimelig for en sådan familie. Jeg er aldrig blevet informeret om gode eller mindre gode år. Efterhånden som årene gik, syntes far, der var rigeligt at bestille i det daglige. Han forsøgte et par gange at

ansætte en assistent. De første forsøg mislykkedes. Omkring midten af 1953 ansattes Erik Nord Nielsen. På det tidspunkt mente de, der var for lidt til to dyrlæger, men for meget til én. Derfor søgte og fik far vikarjob på svineslagteriet i Herning. Glad for jobbet der var han ikke, hvorfor han i stedet søgte et tilsvarende job i Holstebro, som han fik. Vikar- og tilkaldjobbet varede nogle år, men at stå op - af og til ved 4-5-tiden om vinteren og køre de 25 km inden kl. halv seks, var for strengt og usikkert når der var større snemængder. Så ofte kørte han ind og overnattede på højskolehjemmet. Sideløbende med den udvikling havde dyrlæge Engberg

omkring 1955 påbegyndt at praktisere som dyrlæge i Vildbjerg. Far og mors største skuffelse ved den hændelse var at erfare, at Engberg var tilskyndet hertil af nogle af egnens kendte/markante landmænd. Far og mor følte, de ufortjent havde fået et dolkestød i ryggen. Nord Nielsen gik efter nogle år i kompagniskab med far om dyrlægearbejdet og overtog det senere helt. Efter endnu nogle år købte far og mor et hus på Lægårdvej i Holstebro og flyttede fra Vildbjerg i 1968. Far fik samtidig i en alder af 67 år af Veterinærdirektoratet og Slagteriet fast ansættelse. Ingen af os søskende havde lyst at overtage vort hjem.

Bagerst fra v.: Laust Merrild, Niels Korshøj samt forfatteren Mads Primdahl.

Siddende fra v.: Frits Holbæk og Kaj Sørensen (4 sidstnævnte er skolekammerater).

Gammelager, en slægtsgård

*ved Knud Sørensen, Karl Gregersen
samt Lisbeth og Niels Peder Gammelager*

Gammelager er bygget på den østlige del af præstegårdens mark omkring 1680. I folketællingen fra 1801 er Gammelager anført som et markhus. Der foreligger på dette tidspunkt ikke mange oplysninger om arealstørrelsen, men i matrikelansættelsen 1844 er der under 1 tønde hartkorn. Samtidig er der oplyst, at arealet er 60 tdr. land, hvilket tyder på at jordens bonitet var af dårligere beskaffenhed end f. eks. Burgaard og Pugdøl.

Mens de fleste ejendomme i Vildbjerg sogn blev frikøbt af fæstefor-

for 3.500 kr.

I den sidste periode som fæstegård, blev der årligt til præstegården erlagt 1 tønde byg og 24 kr.

Familierne på Gammelager

1801 boede den 40-årige husmand Christen Nielsen på Gammelager sammen med sin 49-årige kone, Mette Pedersdatter. De var barnløse, men tog sig af en 7-årig brodersøn, Niels Nielsen. Desuden havde de en 14-årig tjenestepige.

Mette Pedersdatter døde i 1821, hvorefter Christen Nielsen giftede sig med

Laura og Niels Gammelager ca. 1907 med Christen på armen og fire døtre samt en hjorddreng ved siden

holdet omkring år 1800, fortsatte Gammelager som fæstegård under præstegården til 1885, hvor Niels Gammelager Christensen købte den

Maren Pedersdatter, der var godt 20 år yngre end ham. Også det andet ægteskab forblev barnløst, men de adopterede en 2-årig dreng, der var født i

Amtrup ved Snejbjerg. Christen Nielsen dør i 1835, og ejendommen videreføres af Maren Pedersdatter, der som medhjælper har adoptivsønnen, der også hedder Christen Nielsen, en ung pige samt en søster, der havde været på stedet i mange år.

I 1846 var den nuværende Christen Nielsen klar til at overtage ejendommen og dermed fæstet, og der blev udfærdiget fæstekontrakt vedrørende overtagelsen samt en aftægtskontrakt for Maren Pedersdatter.

Chr. Nielsen blev i 1851 gift med den 22-årige Ane Dorthea Jespersen fra Siig i Vinding, og sammen fik de syv piger og en dreng. Denne søskendeflok er sammen med deres ægtefæller med på et fotografi fra århundredskiftet.

Niels Gammelager Christensen overtog fæstet i 1885, og købte sig kort efter fri af fæsteforholdet.

Niels Gammelager blev 1893 gift med Laura Andersen, fra Moesgård i Timring.

*Laura og Niels Gammelager
Sølvbryllup 1918*

Niels Gammelager blev en kendt mand i sognet. Han blev valgt til sognerådet tre gange, blev sognerådsformand og kasserer efter Niels Mouritsen. Han var meget alsidig, idet han har haft med ejendomsskylden at gøre, var tilsynsmand for Ringkøbing amts plejehjemsforening samt leder af børnegudstjenesten i en årrække. Laura og Niels Gammelager havde seks døtre og to sønner.

I 1929 blev ejendommen overdraget til sønnen Christen Gammelager, der 19. oktober 1934 blev gift med Ma-

*Maren og Chr. Gammelager
Sølvbryllup 1959*

ren Bak. Christen Gammelager var god til at arbejde med tal, og de almindelige skolekundskaber var sådan, at han kunne have taget en uddannelse, f. eks. til lærer, men da han var ældste søn, var der ikke megen tvivl om, at han skulle overtage gården. Han var formand for Indre Missions Samfund i nogle år, og desuden var han kasserer for transformatorforeningen. Chr. Gammelager har siddet i menighedsrådet og været søn-

dagsskolelærer i en lang årrække. Til Gammelager hører en plantage på 5-6 tdr. land. I denne plantage fik spejderne lov til at udfolde sig, og senere blev det sådan, at Christen Gammelager gav KFUM-spejderne råderet over et stykke jord. Her har der været håndboldbane, men nu danner rammen om KFUM-spejdernes hus, Kalabassen. Der betales ikke leje af jorden, men med nogle års mellemrum optages der forhandling om fortsat brug. Ordningen er videreført med de senere ejere af Gammelager. Maren og Kristen Gammelager har fået to drenge og en pige. Desuden havde de to plejebørn, to drenge, som voksede op på lige fod med de andre børn.

I 1966 overtog sønnen, Niels Peder Gammelager gården og Maren og Christen Gammelager byggede hus på Johansvej i Vildbjerg. Niels Peder Gammelager har været søndagskolelærer i en lang årrække. Han har stort set friholdt sig fra tillidsposter og koncentreret sig om gårdens drift. Niels Peder Gammelager blev gift

*Margit og Niels Peder Gammelager
Sølvbryllup 1992*

med Margit Kirstine Jespersen den 28. januar 1967.

Niels Peder og Margit har fået seks piger og en dreng. De bor nu i et parcelhus i Vildbjerg.

1. oktober 1995 overtog datteren Lisbeth Gammelager og svigersønnen Mogens Krarup Smith gården. De blev gift 28. maj 1992 og var interesseret i selv at drive en gård.

Mogens og Lisbeth har foreløbig haft travlt med at passe landbruget. Derudover er Mogens med i Kalabassens bestyrelse. Mogens og Lisbeth har 3 piger og en dreng.

Tilkøb af jord

Gammelager har gennem mange år haft et jordtilliggende på 60 tønder

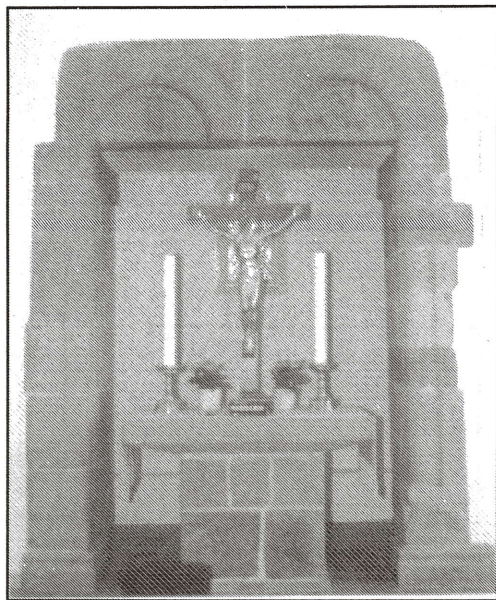
Lisbeth Gammelager og Mogens Smith

land. 1981 blev den nye amtsvej anlagt, og den kom til at berøre adskillige ejendomme i nærheden af Gammelager. For Niels Peder Gammelager kom det til at betyde, at han erhvervede 21 tønder land, så der nu var godt 80 tønder land til gården.

Fortsættes på side 35

Et „livets træ“ i Vildbjerg kirke

ved fhv. apoteker N. Kjærgaard Kristensen
og pastor emeritus Sv. Christoffersen, Vildbjerg

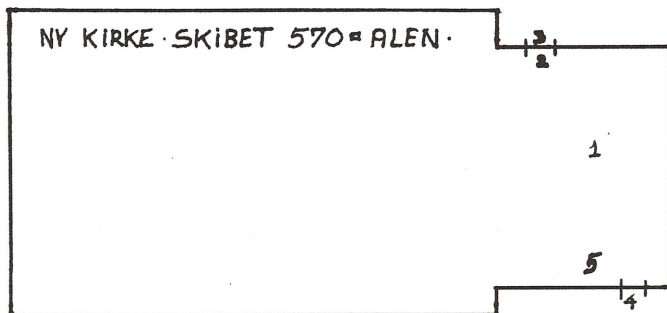
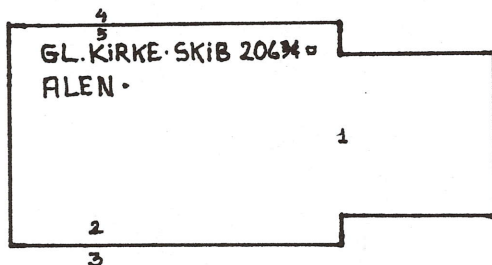
Den ramme af tilhuggede og udsmykkede granitsten, der nu omgiver alteret i Vildbjerg kirke, var i den gamle kirke, der blev nedrevet i 1905, placeret i „triumfbuen“ mellem skib og kor, hvilket fremgår af gamle billeder og fotos.

Navnet „triumfbue“ for denne forbindelse mellem skib og kor er opstået ud fra den opfattelse, at Kristus ved hver messe - billedlig talt - drog i triumf gennem buen ned til menigheden, når de hellige ord lød. I Vildbjerg er der dog

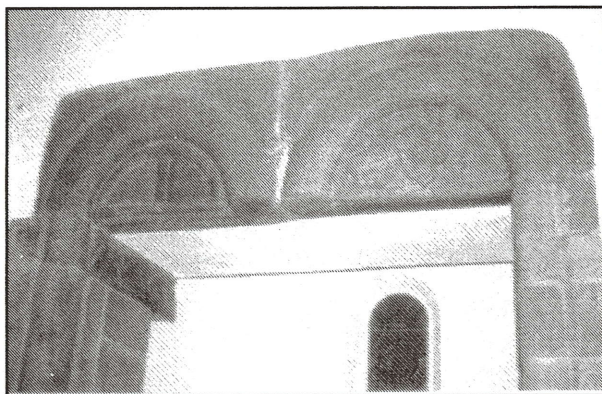
ingen bueform, men derimod en øvre afslutning ved en ejendommelig vandret overligger, der skal være enestående her i landet.

- Denne overligger er todelt. Feltet til højre (mod syd) viser tydeligt en kriger (i vikinglignende klædning) i

færd med at dræbe en løve eller drage? Noget lignende findes ofte i andre, gamle danske kirker - som et klart symbol på det godes kamp mod det onde, ja måske Guds kamp mod djævelen? **Feltet til venstre**, som her skal vises særlig stor opmærksomhed, har hidtil været tolket

I artiklen er omtalt fem tympanoner nævnt ved nummer. På skitsen over den gamle og den nye kirke er vist, hvor de pågældende tympanoner var placeret i den gamle kirke, og hvor de findes i den nye.

Over alteret tympanon nr. 1

som et primitivt „vaterpas“, murerens nødvendige redskab, hvis muren skal stå lige. Dette redskab består af et bundstykke med en bue over, hvorfra der hænger en lodsnor, som forneden kan markere, at grundlaget er „i vater“.

På omtalte overligger er denne „snor“ dog påfaldende kraftig, lige så tyk som grundplanen og buen, hvilket taler imod den her nævnte tyding.

En interessant artikel af Øystein Hjort i bogen „Roman-

ske stenarbejder“ 1989 har ledet tankerne hen på en anden tolkning, både af denne og de andre overligger i kirken. Disse er lykkeligvis blevet bevaret og overført fra den gamle kirke til den nye i 1905. Betegnelsen for en sådan dør-overligger er et **tympanon**, i flertal **tympanoner**.

Den nævnte artikel viser ved mange eksempler, at i de gamle kirker var disse tympanoner ret ofte smykket med et udhugget kors eller - i en videreudvikling af korset - som et stiliseret **træ**, et li-

*Døren fra koret ud mod nord, indvendig side.
Over døren sidder tympanon nr. 2*

vets træ, således som dette symbol findes i mange religioner, også i nordiske samt i bibelen, både i det gamle og nye testamente - som et udtryk for den gudommelige kraft og liv, ja for udødelighed, et „arbor vitæ“. - Et sådant træ stod i det gamle paradys, og det skal stå i det nye med overvældende liv og frugtbarhed (Johs. Åbenbaring 22.2)

- Kan den venstre del af vort tympanon (nr. 1) her over alteret i Vildbjerg kirke mon være et sådant symbol på et „livets træ“. Hvis vi vender os

til døren fra koret ud mod nord, ser vi over den et tympanon - nr. 2 - som i hvert fald med god vilje tolkes som et træ med to store grene opefter. Der hvor stammen går over i grenene, er der et par „udvækster“. Kan det mon være frugter? - På andre tympanoner i danske kirker ses der under meget lignende træer 2 dyr, som måske æder af sådanne frugter, eller rækker de blot tungen op imod dem? (I Mesing, Vinderslev og andre kirker, afbildet i omtalte artikel). Den samme dør er

på **ydersiden** - mod nord helt omgivet af tilhugne kvadre: Nederst på karmene lige over de store syldsten er der på terningeformede baser udhugget halvbuer, og derfra fører groft tilhugne trekvartsøjler op til et par enkle kapitæler. - Karmstenene omkring alteret inde i kirken er i øvrigt udsmykket på samme måde -. Over disse hviler et tympanon - nr. 3 -, hvis udformning igen leder tanken hen på et stort træ med ned-

hængende grene, eller som markering af en stor krone. Hvor stammen deler sig i grenene, er der også her udvækster, som kunne ses på det før omtalte tympanon. Grenene ender i fortykkelser, - formodentlig også frugter på det „frodige“ træ. Over træet er der udhugget et kors, der fylder feltet opefter, men som nok har sin symbolske betydning i sammenhængen mellem Kristi kors og „livets træ“.

*Døren fra koret mod nord, udvendig side.
Over karmene hviler tympanon nr. 3.*

Over udvendig dør på korets sydside ligger tympanon nr. 4.

Ser vi nu på det tympanon, der ligger over den udvendige dør på korets sydside - nr. 4 -, viser det sig, at det er ganske enkelt udsmykket: kun en dobbeltbue og over den et lidt større, ligearmet kors. Kun i forlængelse af det foregående kan man her forestille sig et træ - men korset er der -, og det har sikkert stadig den samme betydning.

På et foto af den gamle kirke, som hænger i kirkens venteværelse, kan det ses, at dette tympanon, der er karakteri-

stisk ved en skråt afflækket højre kant, har siddet i den gamle kirkes nordmur, tydeligt nok over en tilmuret **kvindedør**. Så vil det være nærliggende at gætte på, at det førmtalte tympanon - nr. 3 -, der var mere udsmykket, og den tilhørende kvaderstenskarm har dannet rammen om mandsdøren i kirkens sydside.

Og det bekræftes af de beskrivelser af den gamle kirke, som er gengivet i K. Understrups „Vildbjerg sogn“, sider-

ne 80ff samt 93 og 95, hvor det bemærkes, at den har været i skygge af det langt senere opførte våbenhus. Det berettes også, at der over den tilmurede **kvindedør** på indersiden var en overligger med dobbelt bue, og at det derfor også må forventes, at der over hoveddøren i syd har været en lignende overligger, og at det rimeligvis er omtalte tympanon - nr. 2 -, der har sin helt oprindelige plads der.

Så har vi altså den gamle **mandsdør** i syd, gennem

hvilken slægt efter slægt i århundreder er gået - og blevet båret - ind og ud -, og hvor menigheden i de sidste årtier af den gamle kirkes tid måtte trænges for at komme ind og få plads!

Blot trist, at den nu er anbragt så afsides, hvor næsten ingen kommer forbi og ser den!

- Den omtalte overligger med den dobbelte bue over kvindedøren må da temmelig sikkert være det sidste tympanon

Til højre for alteret over døren til køkkenet er tympanon nr. 5.

non - nr. 5 -, som nu sidder til højre for alteret i den nye kirke, og som også kan opfattes som et ganske enkelt, men smukt udtryk for et bredt favnende „livets træ“.

Hvis vi atter vender tilbage til udgangspunktet, til det oprindelige emne: „Tydningen af den venstre del af tympanonet over alteret“ - nr. 1 -, så er der tilsyneladende ikke meget „træ“ at se her. Enkelt og sammentrængt, som det er under den store bue ovenover.

I den i indledningen omtalte artikel påvises ved flere eksempler, at udviklingen fra kors til træ er fortsat i en **søjle**, som et godt symbol på det, der er bærende - og svarende til at „Guds kirke“ i Ny Testamente omtales som „sandhedens søjle og grundvold“. (1. Timoteusbrev 3,15). Er denne videreudvikling også sket

her? Men mon ikke vi her i Vildbjerg kirke må standse ved udtrykket for „**livets træ**“, som vi her mener at finde vidnesbyrd om i vor kirkes tympanoner? - så vidt, som vi nu er i stand til at tolke bygherrens og stenmesterens tanker og meninger - de mange århundreder efter! Vi har da over kirkens alter - på triumfbuen fra den gamle kirke - både en **kamp** mod det onde, en kamp, som er vundet - og et stærkt udtryk for det „**livets træ**“, som betyder evigt liv -. Det budskab som fra alteret nedenunder må forkyndes for den kristne menighed.

Fortsat fra side 26

Da Lisbeth Gammelager og Mogens Smith overtog gården i 1995 blev der tilkøbt 22 tdr. land og ved køb af gården Egebæk i Nøvling blev der yderligere 116 tdr. land, hvorefter der med forpagtning af nabojord foreløbig drives godt 300 tønder land.

Husdyrholdet

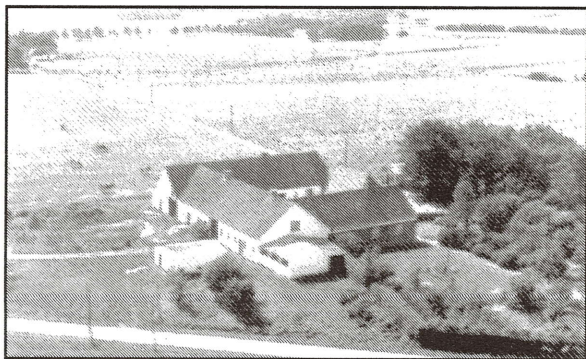
Der er også sket en udvikling i husdyrholdet. I Niels Gammelagers tid var der otte køer og tilsvarende opdræt. Derfor er der ikke sket de store forandringer med staldbygningerne på hans tid. Derimod blev der investeret en del i stuehuset, hvilket kan ses på billeder fra omkring århundredskiftet. Kristen Gammelager fordoblede koantallet og udvidede kostalden, så der kunne blive plads til 16 køer plus opdræt. Niels Peder Gammelager fordoblede igen koantallet, så der nu var 32, hvilket krævede en større ombygning af stalde omkring 1972.

Desuden fik stuehuset en tilbygning samt en gennemgående restaurering. Mogens og Lisbeth har med 128 køer firedoblet antallet. Med løsdriftstald, foderrum m.v. er der ikke meget tilbage af de staldbygninger, som de foregående generationer har arbejdet i. Mo-

gens og Lisbeth har bygget et nyt stuehus. Dermed forsvinder det stuehus, der har været rammen om familielivet i flere generationer.

Aftægtskontrakt for Maren Pedersdatter 1846:

1. For den fratrædende fæsterske Maren Pedersdatter indrettes en passende huslejlighed med ordentlig indretning til bekvem brug efter hendes stilling.
2. Til ophold nyder hun årlig 1 1/2 tdr. rug, 1 tdr. byg/skriver én og en halv tdr. rug og én tdr. byg. Én pot mælk daglig og ét pund smør månedlig. Hun udtager hvert forår en åringsvædder, som græsses til slagtetiden.
3. Endvidere nyder hun årlig fire pund tælle, otte pund torsk og halvtredsindstyve hønseæg samt til hver højtid en potte brændevin.
4. Hun udtager hver oktober et får til slagtning, hvoraf den nye fæster dog beholder ulden.

Gammelager 1950

5. Af ildebrændsel nyder hun sexsten læs tørv og fire læs klyne.

Endvidere fremgår det af kontrakten, at tiltrædende fæster ikke skulle betale indfæstning, men beholder hele boet, undtagen det, Maren Pedersdatter behøver på aftægten. Den del af boet tilfalder Christen Nielsen efter Maren Pedersdatters død, imod at han lader hende anstændig begrave.

Maren Pedersdatter døde i januar 1865.

Skøder:

Fæstekontrakt (10. december 1846)

Pastor Søren Langhoff bortfæster til ungkarl Christen Nielsen den under præstegården hørende gård Gammelager. Under fæstet hører marker, bolig og stald. Fæstet gælder i 40 år. Der er bestemmelser om, hvad der skal svares i årlig afgift. Dog skal afgiften ikke betales, så længe den fratrædende fæster (Maren Pedersdatter) nyder aftægt på ejendommen. Der er bestemmelser om, at Christen Nielsen forpligter sig til at tage Maren Pedersdatter på aftægt. Endvidere skal bygningerne være brandforsikret, og jorden skal holdes i ordentlig gødsket stand. Misligholdelse heraf kan føre til fæstemålets opsigelse. Det samme kan ske, hvis der er misligholdelse af betaling af fæsteafgift. Godkendt i Danske Kancelli 19. januar 1847 efter at fæstesum 40 rigsbankdaler er indbetalt til stiftet.

Gammelager frikøbes af fæsteforholdet (27. juni og 28. juli 1886)

Sælger Pastor P. Gabriel Kock. Køber Christen Nielsens søn Niels Christensen efter tilladelse fra Ribe stift. Købesummen var 3.500 kr. og derudover en årlig afgift til Vildbjerg, Nøvling, Timring sognekald på 4 tdr. byg at betale efter hvert års kapitel-takst. Dog eftergives de tre tønder byg, så længe købers far eller mor er i live og aftægtsfolk på ejendommen. Derudover bortfalder en hidtil til køberen (som tidligere fæster) skattegodtgørelse på 4,09 kr.

Pengesummen skaffes i øvrigt ved, at køberen betaler 1.500 kr. kontant og udsteder panteobligation for resterende 2.000 kr. til stiftet.

Det bemærkes i skødet, at ejendommen som tidligere præstegårdsjord er fri for at svare tiende.

Endelig sikres køberen en vejret (30. marts 1886) til at fragte bjerget hø fra en engparcel (matr. nr. 7 Burgård). Ved påtegning på skødet 25. november 1905 ændres vejretten med tiltrædelse af Vildbjerg sogneråd.

En panteobligation,

hvor Niels Kristensen skylder 2.000 kr. til V. A. Nielsen, Herning. Lånet er optaget den 15. maj 1886 forrentes med 5% p.a.

Til sikkerhed for lånet gives pant i alt til Gammelager hørende. Jord,

bygninger, afgrøde, tilbehør, ildebrændsel, gødning, besætning samt bygningernes forsikringssum i tilfælde af ildebrand. Da V. A. Nielsen dør, transporteres obligationen til en af hans arvinger. Obligationen kvitteres som indfriet 20. november 1902.

Som et kuriosum kan nævnes, at den aftalte rente på 5% var højere end tilfaldt efter loven. Indenrigsministeriet blev søgt om tilladelse til at bibeholde den aftalte rente, hvilket bevilges ved skrivelse 12. april 1886.

Indfrielsen af lånet sker formentlig ved, at Niels Kristensen optager et nyt lån på 2000 kr. af Jens Kølbæk Pedersen. Der udstedes en obligation for beløbet med en forrentning på 4 1/2 %. Der gives pant i det samme som den tidligere obligation, men herudover nævnes tillige kakkellovne, komfurer, indmurede kedler samt enhver af ejendommen gående lejeindtægt. Obligationen er uopsigelig i 2 år. Indgået den 14. december 1899, og kan således tidligst opsiges 11. december termin 1901 til indfrielse juni termin 1902. Til yderligere sikkerhed er obligationen forsynet med selvskyldnerkaution af boelsmand Jens Chr. Andersen, Timring. Obligationen indfries 22. december 1902.

Også her er aftalt en højere rente end den lovbestemte. Indrigsministeriet giver tilladelse til den forhøjede rente 16. december 1899.

Niels Christensen til Kristen Gammelager Christensen (9. november 1929)

Ejendommen matr. nr. 2 af Præstegården, af hartkorn, 5 skp., 1 fjd. 1 album med påstående bygninger, besætning, inventar, avlsredskaber, avl m.v.

Købesummen er fastsat til 30.000 kr., hvoraf 21.000 er vederlag for den faste ejendom.

Der indestår i kreditforeningen en pantegæld på 8.000, der optages et tillægslån på 20.000, hvorefter restkøbesummen er 2.000.

Kristen Gammelager til Niels Peder Gammelager.(1966)

Salgspris	190.000 kr.
Niels P. Gammelager har	60.000 kr.
Lån	115.000 kr.
Lånt af Kristen Gammelager	15.000 kr.

Niels Peder Gammelager til Lisbeth Gammelager og Mogens Smith (1995)

Salgspris	2.250.000 kr.
Mogens og Lisbeth har	400.000 kr.
Lån	1.850.000 kr.

Familienavnet Gammelager

Gammelager er som nævnt omtalt tilbage til 1680. Der har været skiftende fæstere, men først med adoptivsønnen Christen Nielsen, der blev født i Snebjerg 1821 og kom til Vildbjerg som 2-årig, blev der trukket en lige linie op gennem årene.

Da Christen Nielsen i 1851 blev gift med Ane Dorthea Jespersen, er han i kirkebogen indført som Christen Gammelager Nielsen, og siden er navnet Gammelager brugt i daglig

tale og i forskellige skriftlige sammenhænge enten som mellemnavn eller som efternavn.

I 1976 søgte Christen Gammelager Kristensen, Johansvej 4, om at føre slægtsnavnet Gammelager som efternavn. Da det kunne påvises, at navnet havde været anvendt som slægtsnavn gennem bedsteforældre eller oldeforældre i mindst 50 år, blev der givet tilladelse til, at Gammelager kunne anvendes som familiens efternavn.

År 1900.

Niels Gammelager stående fra venstre med Laura siddende foran. Derefter de syv søstre med ægtefæller: Mariane, Maren Sii, Jesperline, Kirstine, Maren Gammelager, Johanne og Ane Marie.

Thomas K. Thomasen

En markant lærer ved Vildbjerg skole.

v/ Niels Korshøj, Søndergade

Opvækst og uddannelse

Thomas Købmand Thomasen blev født d. 21. september 1871 på Jegindø som søn af en fisker. Efter at have været ude som tjenestedreng, arbejdede han en tid ved landbruget. Efter opfordring begyndte han at studere ved Nørre Nissum seminarium. Opfordringen kom fra Nørre Nissum Højskoles forstander, pastor Hansen. I sin første ungdom kom Thomasen i berøring med den kreds af unge, der sluttede sig til nævnte pastor Hansen, og der oplevede Thomasen den åndelige vækkelse, der kom til at præge ham hele livet.

Herfra afsluttede Thomas Thomasen sin lærereksamen i 1896. Sin første lærergerning havde han som enelærer i Almstok (ved Vejle). Thomasen giftede sig i d. 21. september 1897 med Maren Kirstine Pedersen, datter af Thomas Engmark, Nørre Nissum. Brylluppet stod i Nørre Nissum.

Førstelærer ved Vildbjerg skole

I 1899 kom han til Vildbjerg som førstelærer, og han virkede som sådan til sin død i 1935.

Thomasen blev kendt som en meget dygtig lærer. Han havde temperament, og hans undervisning betegnes som frisk og livfuld.

Gamle elever betegner Thomasen som meget ilter, men også godmodig og venlig. De beskriver ham som en strålende fortæller, der kunne gøre emnet, hvorom der fortaltes, så levende, "at man følte selv at være deltager i historien."

Thomas Thomasen

Thomasen havde en enestående evne til at sætte sig ind i det enkelte barns karakter og baggrund og indrettede sin undervisning derefter.

Selv sagde han, jeg er glad for min gerning og de mennesker, jeg arbejder iblandt. De viser mig megen ufortjent tillid og kærlighed. "Mine gamle drenge og piger" er mine venner.

Sandt er det, at Thomasen evnede at følge med i og interessere for tidligere elever længe efter, at de havde forladt skolen.

En anekdote

Om Thomasens forhold til eleverne skal refereres en lille anekdote trykt i Jyllandspostens klumme "Lune Jyder" for nogle år siden: Lærer Thomasen forlangte ro og opmærksomhed i timerne, og tit betroede han eleverne, at han havde øjne i nakken. Da han blev lidt til års og fik det første par briller, blev de vist frem for eleverne. På øverste bæk sad Knud og Jacob, og Thomasen så, at Jacob hviskede noget til Knud. I en noget bestemt tone ville han vide, hvad Jacob hviskede. Knud fortalte: "Han så 'e, mon æ degn ett også ska' ha' en par briller te' æ øwn i æ nak?"

En gammel elev fortæller

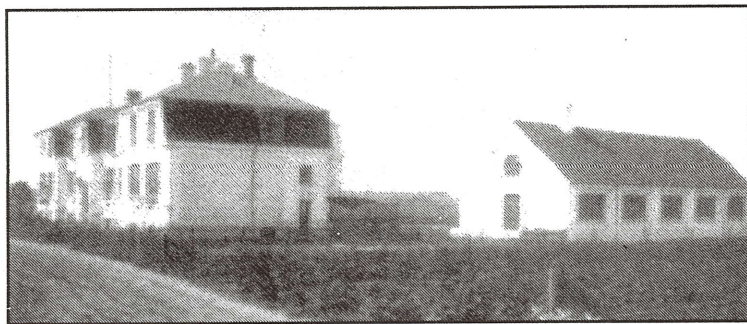
Overlærer Henning Selmer-Krogh i Esbjerg fortæller en artikel, der handler om hans skoletid i Vildbjerg. og trykt i Herning Folkeblad 1978. I det ottende og sidste skoleår, der var frivilligt, fik eleverne som regel første-

lærer Thomas Thomasen. Han var da (i 1928) en ældre mand og ikke rask. Der blev sagt, han havde et voldsomt temperament. Det er muligt, men det mærkede vi nu ikke, tværtimod.

Min kammerat gennem hele skoletiden, Ivar Thomsen og jeg lånte lærerens regne- og matematikbøger fra seminariet, og så gik vi i gang med løsning af 1. og 2. grads ligninger. Det gik udmærket, idet Ivar allerede dengang var matematiker, og jeg fulgte med så godt, jeg kunne.

Vi havde et godt år hos førstelærer Thomasen. Han var især god til at fortælle, som mange af de gamle lærere var det. Når han fortalte om krigen i 1864, fængslede det så meget, at man følte at befinde sig i kugleregn på Dybbøl Banke.

Vildbjerg skole blev drevet i kristen ånd. Henning Selmer-Krogh referer Thomasen for at sige: "Jeg ville gerne, at der skulle anbringes en plade eller tavle på skolen med inskriptionen:

Skolen og gymnastiksal

Lad det kendes, Herre god,
huset her står godt i fod
på den ægte klippe”.

Kirkesanger og sanglærer

Lærer Thomasen var begavet med en fortrinlig sangstemme. Det havde ikke alene skolen glæde af. Thomasen var en lang årrække kirkesanger ved Vildbjerg kirke. Dertil stiftede han sangforeninger både i og uden for Vildbjerg. Ved siden af at være en engageret lærer, interesserede Thomasen sig levende for lokalsamfundet.

Bestyrelsesarbejde

Uden for sognet var Thomasen i bestyrelsen for A/S Nørre Nisum seminarium og højskole. Endvidere var han en årrække i bestyrelsen for Herningegnens lærerforening.

Lokalt samledes hans interesse og aktive indsats om byens vækst, afholdssagen samt Indre Mission.

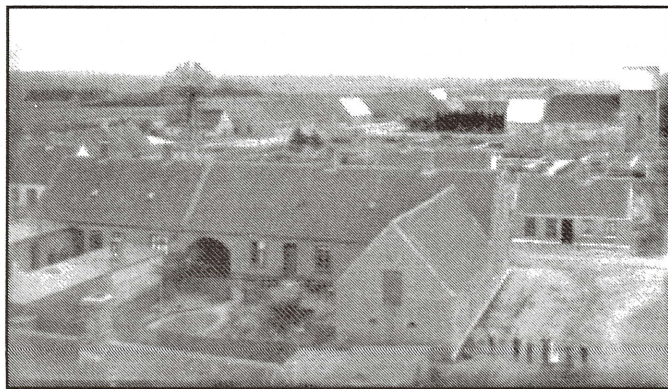
Han var aktivt medlem af det jernbaneneudvalg, der kæmpede for at få banen til at gå gennem Vildbjerg.

Han stiftede en lokalafdeling af Blå Kors, og han var medlem af menighedsrådet og værgerådet.

På et tidspunkt, hvor Venstre var splittet her i kredsen, var Thomasen på tale som kandidat til Folketinget. Interessen for samfundet uden for Vildbjerg bevidnes af læserbreve og svar derpå. De viser med tydelighed, at Thomasen ikke alene fulgte med i, men også deltog i den offentlige debat.

De sidste år

I Thomasens sidste leveår led han af et kraftigt forhøjet blodtryk, og han døde som følge heraf d. 6. maj 1935. Hans flagdækkede kiste førtes fra kirken til kirkegården, mens småpi-ger strøede blomster foran, og skolens fane blev båret bagefter af en af

*Vildbjerg by omkring 1900
med den gamle skole i baggrunden*

de store drenge.

Følget talte over 400 mennesker, der var kommet fra nær og fjern.

Man får indtryk af Thomasens virke og betydning ved at læse avisreferater af talerne ved den afholdte lærers begravelse.

Lærer Aage Jensen

(senere skoleinspektør):

Lærer Thomasen har gennem de mange år haft mange lyse festdage i sit hjem, i skolen og rundt i egn og kreds. Han levede med i børnenes og hjemmenes fester og havde evne og sind til at følge dem i sorg og glæde, men de tunge dage kom også for ham med sygdom og død; men han havde fundet ind under korset, og der viste han børn og voksne hen.

Lærer Poulsen, Asbækhede:

Altid var han parat til at hjælpe, og med sit lyse sind spredte han fest omkring sig. Pauli ord synes at passe på ham: "Af Guds nåde er jeg det, jeg er, og hans nåde imod mig har ikke været forgæves".

Pastor Zeuthen, Vamdrup:

Gud sagde til Abraham: "Jeg vil velsigne dig og være en velsignelse". Disse ord kom til passe på ham! Læ-

rer Thomasen var med sine rige evner, sit kærlige hjerte og sin dejlige sangstemme en velsignelse i hjemmet og skolen.. Han var en prøvet mand, men gennem sine prøvelser gik han lutret ud. Gud give, at hans minde må blive bevaret i Vildbjerg sogn. Og I, hans efterladte, I vil mindes jeres far for hans store kærlighed og offersind, og dette vil bidrage til at lette sorgen og savnet af jeres gode far.

Pastor Bastrup:

Afdøde forrettede med inderlighed sin tjeneste i kirken. Han var en mand med et stort hjerte og mange interesser. Han fulgte altid med tiden og havde en god indsigt i mange ting. Gud velsigne hans minde iblandt os.

Lærer Larsen, Mejrup

(gammel elev):

For os stod lærer Thomasen altid som en lysende skikkelse; han var altid min ungdomshelt, og jeg har en stor tak at bringe denne mand, hvis tid jeg knap nok kan forstå er omme. Jeg vil altid mindes ham som den lysende skikkelse, han var, både i kirken, i skolen og i hjemmet.

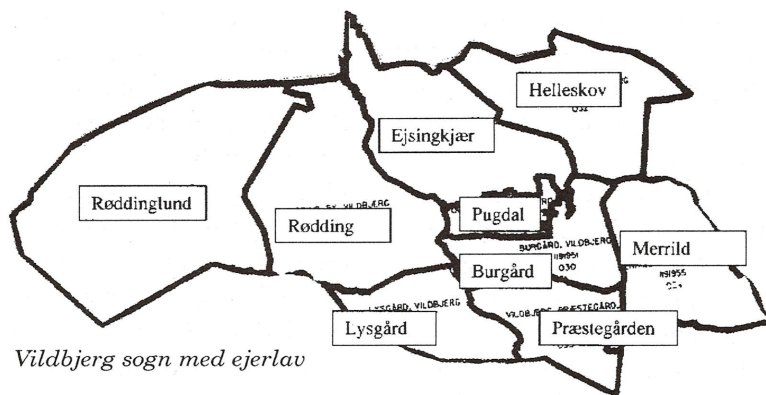
Vildbjerg sogn omkring 1830

ved Karl Gregersen

Sogneinddelingen stammer fra det fællesskab, der opstod omkring kirkerne, dvs. at Vildbjerg sogns begyndelse stammer fra omkring år 1200. Nabokirkerne i Vinding og Timring er nævnt i fortegnelsen Ribe Oldemor fra 1325 og har således haft deres eget fællesskab, eller deres eget sogn.

Ligeledes kunne man drøfte de ydelser, der var en følge af tilhørsforholdet til et gods eller en herregård.

Vildbjerg sogn har 9 ejerlav, som omkring 1830 rummede fra 1 til 6 gårde samt enkelte huse med lidt eller ingen jord. I 1970 blev Helleskov ejerlav suppleret med bl. a. Romviggårdene.

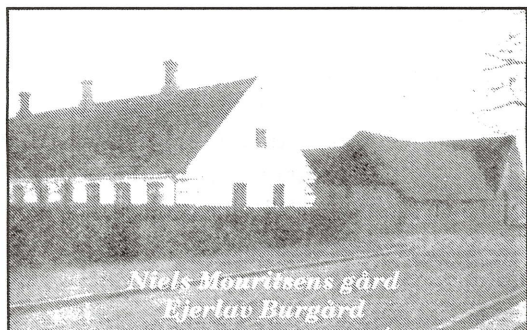
Vildbjerg sogn med ejerlav

Ejerlav

Sognene er igen delt i ejerlav, en opdeling, der er af yngre dato end sogneinddelingen. Ejerlavene er først og fremmest omtalt i forbindelse med den fællesdrift af jorden som fandt sted i tiden før 1800. Inden for ejerlavet blev der valgt en oldermann, som skulle finde en løsning hvis der var tvivlsspørgsmål vedrørende jordens drift.

Udskiftning og arrondering

I 1830 var der allerede gået en del år, siden udskiftningen omkring 1800. Fæsteforholdet var blevet afløst af selvejet, og der var ikke længere tilhørsforhold til en hovedgård eller et gods. Før udskiftningen havde ejerlavene Merrild og Lysgård tilhørsforhold til Sindinggård. Burgård og Helleskov til Lundenæs og Pugdal hørte under Kronen, Rødding og Rød-

*Niels Mouritsens gård
Ejerlav Burgard*

dinglund var fæstere under Møltrup. Præstegården og Ejsingkær var fri for fæste og havde selvstændig status. Udover at fæsteforholdet blev opløst, blev en del herregårde udstykket til mindre ejendomme. Derved steg antallet af gårde, hvilket gav levebrød for flere familier.

Overgangen fra æste og eventuel køb af jord til en gård gik ikke helt smertefrit, idet der blev vanskeligheder med eksporten. Efter krigen mod Sverige måtte vi afstå Norge i 1814. Det betød, at andre kom til at levere den kornmængde, vi hidtil havde forsynet nordmændene med. Det gav så stort fald i kornpriserne, at vi 1818-1828 havde en af historiens største landbrugskriser.

Mange landmænd, der havde købt sig fri af herregården måtte vende tilbage til fæsteforholdet eller et andet forhold til hovedgården, og flere af de, der havde købt fædrenegården eller en anden gård, måtte forarmede forla-

de gården, fordi de ikke kunne klare forpligtelserne.

I Hammerum herred var udskiftningen af agerjorden stort set tilendebragt omkring år 1800, mens det for hedejordens vedkommende først skete omkring 20 år senere. Enkelte heder og moser kunne man ikke enes om at udskifte,

så de fortsatte med at være under fællesdrift.

Det var en stor fordel at man samtidig med udskiftningen kunne opnå at få samling på det jordtilliggende, der hørte under en ejendom. Det var en stor fordel, når der skulle laves indhegning til dyrene.

I Vildbjerg sogn har det næppe været et stort problem, idet der i de fleste ejerlav kun var én eller to gårde. Den største koncentration af ejendomme var ejerlavet Rødding, hvor 5 ud af 6 gårde lå tæt ved hinanden.

Matrikulering

Ved matrikuleringen i 1844, hvor samtlige ejendomme blev sat i hart-

*„Mosevang“, Romvigvej 7
Ejerlav Hellestov*

korn, fik man et godt overblik over jordens bonitet i de enkelte ejerlav og dermed et grundlag for beregning af ejendomsskat.

F. eks. ses det, at Røddinglund er sat til samme antal harthorn som Ejsing-kær, selvom Røddinglund har det dobbelte antal tønder land.

Burgård og Pugdal har særdeles god bonitet.

I følgende tabel er medtaget hartkornsansættelse for de enkelte gårde samt hartkornsansættelsen for ejerlavet. Derved fremgår i øvrigt, at gårdenes hartkorn udgør langt over halvdelen af ejerlavets.

Matrikuleringen 1844 tdr. hartkorn

	Gård	Ejer	
1	Merrild-gård	Mads Nielsen	2,7
2	Merrild-gård	Iver Nielsen	3,2
	øvrige huse		3,2
	I alt Merrild		9,1
3	Præstegården	Hans Jacob Glud	3,6
4	Ågaard	Mads Andersen	1,4
	øvrige huse		2,4
	I alt Præstegård.		7,4
5	Lysgaard	Ole Pedersen	6,0
	øvrige huse		2,0
	I alt Lysgaard		8,0
6	Burgård I	Sigv. Christensen	3,4
7	Burgård II	N. P. Andersen	4,0
	øvrige huse		2,9
	I alt Burgård		10,3

8	Pugdal I	Søren Kr. Iversen	3,6
9	Pugdal II	J. Chr. Andersen	2,6
	øvrige huse		0,7
	I alt Pugdal		6,9
10	Ejsingkjær	Chr. Tornvig	9,7
11	Helleskov	Christian Nielsen	1,5
	øvrige huse		0,9
	I alt Helleskov		2,4
12	Østergaard I	Christian Pedersen	3,2
13	Østergaard II	Ole Olsen	1,3
14	Westergaard I	Mouritz Nielsen	2,8
15	Westergaard II	Poul Pedersen	2,0
16	Meldgaard	A. Chr. Christensen	6,2
17	Odsbjerg	Anders Christensen	1,5
	andre huse		0
	I alt Rødding		17,0
18	Røddinglund	Anders Christensen	4,0
19	Over Bjerre	Jens Simonsen	2,1
20	Neder Bjerre	Jens Nielsen	2,1
21	Thusing	Lars Jensen	1,2
	øvrige huse		3,1
	I alt Røddinglund		12,5
	I alt Vildbjerg	sogn	85

Ejerlav - tdr. land - hartkorn

Tdr. land pr.

Ejerlav	tdr. land	tdr. hartkorn
Merrild	627	69
Præstegården	460	62
Lysgård	490	61
Buurgård	490	48
Pugdøl	230	33
Ejsingkjær	830	71
Helleskov	260	108
Rødding	1100	64
Røddinglund	1791	143
Ialt	6278	74

Arealanvendelsen

I landbrugsstatistikken findes en nogenlunde oversigt over fordelingen af arealet, især inden for de enkelte amter. Der findes ingen opgørelse for Vildbjerg sogn, men den procentvise fordeling, der er foretaget for Ringkøbing amt, vil give et godt fingerpeg vedrørende sognene.

Arealfordelingen	1830	1994
Ringkøbing amt	Procent	Procent
Plovland	32	64
Hedejord	56,5	3,4
Flyvesand	2	1,3
Moser og kær	9	6,3
Skov	0,1	11
Søer	0,4	1,5
Byer		12,5
sommerhuse		

I tiden efter 1830 er der plantet mange træer, og betydelige arealer er ble-

vet til skove. Det er i første omgang hedearealer, der er tilplantet. Derudover er det meste af hedejorden blevet opdyrket, således at arealet af plovland er fordoblet.

Jordbundsforhold

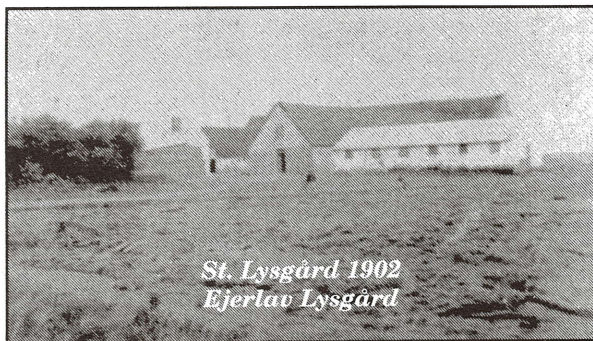
Hammerum herred er af udstrækning det betydeligste herred i landet, men sammenlignet med de herreder, der ligger vest og syd for, har Hammerum herred nogle af landets magreste egne. De ringeste sogne i herredet er Skarrild, Arnborg og Sunds, hvor der er så meget storkornet sand i pløjelaget, at der kun kan dyrkes rug og boghvede.

Den bedste part af Hammerum herred findes i en sammenhængende strækning fra Vildbjerg og Nøvling gennem Snejbjerg, Herning, Gjellerup og Ikast. Tanderup i Snejbjerg har en hedestrækning tjenlig til opdyrking.

I disse sogne er der let tilgængelig mergel, og ligeledes er der gode engstrækninger undtagen i Vildbjerg og Snejbjerg.

Vildbjerg sogn har således en god bonitet, hvilket også understreges af matrikuleringen i 1844. I de fleste herreder i Ringkøbing amt 1830 ligger jordene mere af tørke, end af fugtighed. Sandjordens vintersæd tager sjældent skade af vinter- eller forårsfugtigheden, men der kan forekomme enkelte pletter, hvor et par vand-

furur kunne gøre gavn. Man har dog ikke været den store tilhænger af vandaflledning ved at at grave grøfter. På de fugtigste jorde kunne såvel såning som høst forsinkes betydeligt. Ellers indrettede man sig efter, at der var græs på fugtige eller lave arealer, så der var foder til dyrene, hvis tørken angreb de øvrige marker. Selvom mose- og engarealerne i visse tilfælde kunne afvandes og dyrkes, så afholdt man sig herfra, formentlig for at gardere sig, hvis der indtraf længerevarende tørkeperioder. De lavere arealer var det ofte muligt at overrisle med vand, som blev samlet sammen i vinterperioden ved hjælp af diger. Det gav betydeligt større udbytte af hø.

*St. Lysgård 1902
Ejerlav Lysgård*

Mergel

Enhver form for kunstgødning var ikke kendt i 1830. Derfor måtte man udnytte staldgødning og ajle bedst muligt. Mergel var i nogle år anvendt som gødningsmiddel, især på de større gårde. Da der næsten overalt i amtet var gode mergelforekomster, kunne man let få fat i dem.

Mange var dog af den opfattelse, at merglen skader agerjorden og dermed rugavlen, men andre mener, at de pågældende nok bliver klogere, når de ser resultaterne på andres marker.

Allerede før merglen blev et almindeligt jordforbedringsmiddel, har der været anvendt kridt.

Her opdagede man hurtigt, at man kunne få bedre afgrøder gennem en del på hinanden følgende år, men kalkens virkning gav en udpi-

*Røddinglundvej 8
Ejerlav Røddinglund*

ning af jorden, så der kunne gå mange år, før den blev normal.

Den erfaring blev der taget hensyn til, da det for alvor blev almindeligt med anvendelse af mergel, så man fik det bedst mulige sædskifte.

Den sparsomme husdyrgødning skulle anvendes rigtigt og afgrødeforholdene indrettes, så man ikke fik et u hensigtsmæssigt stort forbrug af jordens øvrige næringsstoffer.

Ordvendingen om, at anvendelse af mergel giver en rig fader, men en fattig søn, stammer formentlig fra denne periode.

Andre gødningsformer var hedetørv eller tang. Ajle og møddingsaft havde som regel afløb ned over græsmarker og enge, men enkelte gårde havde anskaffet en speciel konstrueret trætønde, så møddingsaft og ajle kunne køres ud på agermarken.

Dyrkningsmåder

Sædskiftet måtte indrettes efter jordens bonitet samt følsomhed over for vand og tørke. Desuden skulle den beskudne mængde husdyrgødning anvendes mest hensigtsmæssigt. Der skulle således tages hensyn til rækkefølgen af afgrøderne. I Hammerum herred var følgende sædskifte almindeligt:

1. år: Byg, hvortil grønjorden fældes om efteråret. Jorden pløjes endnu en gang om foråret og tildeles en betydelig mængde blandingsmøg.

2. år: Rug

3. år: Rug, undertiden atter i 4. år

4. år: Hvede (jorden fældes i april, pløjes først i juni) eller spergel

5. år: Rug

6. år: Rug

Derefter hvile (græsleje) i 6-8 år.

Der foreligger ikke mange optegnelser over udbyttet af de enkelte afgrøder, men der er ingen tvivl om, at udbyttet var meget beskedent. Der er ingen tvivl om, at sædskifte- og afgrødevalg har spillet en stor rolle for udbyttets størrelse.

Kvægholdet

Kvægtypen fulgte i høj grad jordens bonitet. På de gode jorder havde man de forholdsvis store og brede dyr, som udover mælkeproduktionen havde et godt anlæg for kødproduktion. Det var især vigtigt inden for stude-

produktionen, hvor man ofte regnede på, at på et givet areal kunne studeproduktionen give lige så stor en indtægt som mælkeproduktionen.

Tyreholdet var man meget opmærksom på, idet der ofte blev investeret i en god tyr, der kunne anvendes til mange køer, fremfor at der blev anvendt tilfældige tyre.

I en gård i Rind sogn med 40 tdr. land agerland (5 tdr. hartkorn) med betydelig engbjergning, 40 læs hø, havde man 2 heste, 7 køer, 2 stude, 5 ungkreaturer og 30-40 får.

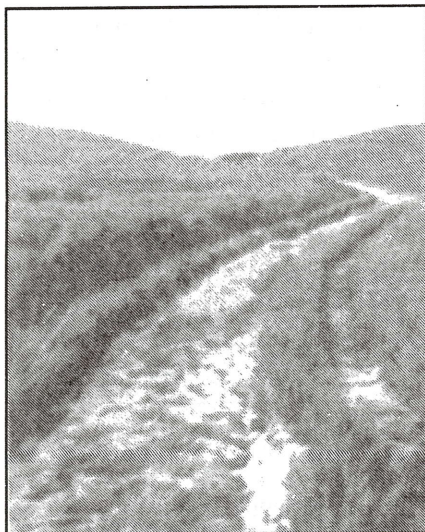
Omtrent samme besætning havde en gård på 6 tdr. hartkorn i Vildbjerg sogn. Merrildvej 9

Ejerlav Merrild

På Sindinggård med 400 tdr. land agerjord, omtrent 100 tdr. land hede og mose holdtes 56 køer, 40 stude (heraf 12 til arbejde), ungvæg, 3 tyre, 14-18 heste og 400-500 får.

Trækkraft

På de store gårde og på de gode jorde havde man heste til markarbejdet. Det hang sammen med, at man der bedre kunne finde det foder, hestene havde brug for. På de mindre ejendomme og på den dårlige jord, kunne der være problemer med at afse foder til hestene, og derfor anvendtes i større udstrækning stude eller malkekøer som trækkraft. Det var ikke usædvanligt, at man anvendte stude sammen med heste. Så skulle

Gammel Hedevej

Sådan har vejene formentlig set ud i store dele af sognet omkring 1800.

skridtlængden og farten afpasses. Stude anvendt til trækkraft var af en smallere type end opfedningsstuderne på den gode jord, og de blev lidt ældre, inden de kunne slagtes. En del husmænd anvendte konsekvent malkekøer som trækkraft. Så sparede man udgiften til trækstude eller heste.

Befolkningstal

I 1801 var der i Vildbjerg sogn 20 gårde og 15 huse med ingen eller kun lidt jord. Der var ingen bydannelse, så der var ikke de store problemer med arronderingen efter at gårdene var købt fri af fæsteforholdet. I 1834 var der 23 gårde og 39 huse med ingen eller lidt jord. Der er således i en

periode på 33 år etableret 3 gårde og 24 huse.

I 1801 var der i Vildbjerg sogn 193 personer og i 1834 332 personer. Aldersfordelingen var følgende:

	under 20 år	21 – 50 år	51 – 70 år	Over 70 år
1801	85	73	29	6
procent	44	38	15	3
1834	138	119	56	19
procent	41	36	17	6

Der er procentvis lidt flere personer over 50 år i 1834 end i 1801.

Beboerne på de enkelte gårde og huse fordelte sig som følger:

	Ejere	Børn	Aftægt m.v.	Piger	Karle
1801	65	80	7	21	20
1834	106	128	45	32	21

Under aftægt skjuler sig forskellige personer, der enten forsørges eller ernærer sig delvis ved at binde hoser eller skære i træ eller ben. Det har formentlig betydet en bedre sikring af mad og husly for den ældre del af befolkningen. Det kan være forklaringen på, at der forekommer en lille stigning i levealderen fra 1801 til 1834.

Husflid

Koner på landet var aldrig ledige, idet enhver ledig tid dag og aften anvendtes til husflid. Enhver bondefamilie tilvirkede selv uldne trøjer samt det lærred, der anvendtes såvel til arbejds- som til højtidsbrug.

Om hverdagen gik mændene i hvid eller grå vadmelsestrøje, vest og benklæder. Til fest var der tale om kjoler og bukser af blåt eller gråt vadmelse og en vest af sribet hvergarn. Kvinderne gik i sribet ulden trøje, oftest kraprød, et brunt, sort eller mørkegrønt skørt af vadmelse og sribet uldent forklæde. Til fest en sribet hvergarnskjole. I andre egne kunne kvaliteten og farven være lidt anderledes.

I de gode egne indskrænkedes husfliden til eget brug. Selvom der ofte blev solgt lærred og vadmelse på markederne, købtes der som regel af tjenestefolkene. Stampemøller til behandling af klæde og vadmelse var der nok af i amtet.

Arbejdet med linned ville man gerne have fremmet, så alle og enhver kunne blive bedre selvforsynende. Det gjaldt især sengelinned, hvor det var almindeligt med uldne lagner, som kun blev vasket én eller to gange om året. Problemet med at få ulden skiftet ud med linned skyldtes, at man ikke havde været i stand til at klare hordyrkningen og dens behandling på den rigtige måde.

Mandfolkene lå heller ikke på den lade side med hensyn til husflid. Forskellige ting blev flettet af halm, og en del ting blev skåret ud af træ eller horn.

Alt i alt betød det, at man var selvforsynende med mange ting.

En vigtig gren af husfliden var det såkaldte bindetøj, især udøvet i Hammerum herred. Unge og gamle af begge køn benyttede hvert øjeblik, de havde fra andre sysler, til at binde strømper, nattøjer, underbukser, huer og vanter. Man måtte beklage, at de pågældende kun fik en ringe løn. Bindetøjet blev købt af hosekræmmere, som gav uld, sæbe m.v. i bytte. Disse hosekræmmere var formuende folk.

Forskellige priser

1828 var et år med landbrugskrise, hvor en ejendom på godt 2 tønder hartkorn kunne erhverves for 40 rigsbankdaler. Der var tale om store udsving, idet en gård på 3 tønder hart-

korn blev solgt for 140 rigsbankdaler. Ellers var det almindeligt, at en ejendom kostede 100-150 rigsbankdaler pr. tønde hartkorn.

Herregården Møltrup med godt 16 tdr. hartkorn solgtes i 1830 for 5000 rigsbankdaler. Der medfulgte 300 tønder land ager og eng samt 1300 tønder land hede og mose.

Efter 1830 steg ejendomspriserne igen.

Prisen for en 3-4 års stud var 28 rigsbankdaler i 1825 - 26, i 1827 lidt mindre, for derefter at stige til 40 rigsbankdaler. En stabil, voksen karl fik årligt 24- 32 rigsbankdaler. En tjenestepige 14 -18 rigsbankdaler.

På de 21 gårde i Vildbjerg sogn var der i 1801 og 1834 ansat henholdsvis 20 og 21 tjenestekarle. Nogle havde ingen og andre 2 eller 3. Der var forholdsvis mange piger ansat i 1834. Det kan skyldes, at pigerne lejede sig ind på en gård, hvor de arbejdede med bindehoserne.

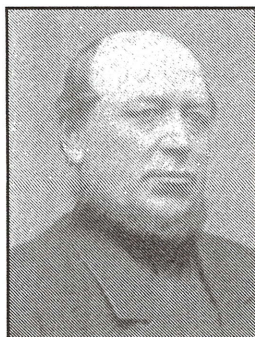
Præstegården 1900

Personer bag Vildbjerg sogns udvikling i 1800-tallet

Niels Merrild

var fra ejerlavet Merrild, og oprindeligt hed han Niels Amtrup Iversen. Han overtog gården efter faderen Iver Nielsen. Niels Merrild var interesseret i det juridiske og hjalp kolleger med forskellige sager.

Han var fremsynet og havde tanke for, at arealerne omkring kirken ville blive til en by. I 1876 købte han jorden vest og nord for kirken, hvorefter han averterede om salg af byggegrunde i Vildbjerg Kirkeby. I øvrigt fortælles, at han ofte lod skinne igennem, at han var 25 år forud for sin tid. Omkring 1856 købte han en mølle, som blev rejst i Merrild. Der skulle dengang være en mil mellem møllerne, så naboerne nedlagde forbud. Forbudet blev ophævet i 1860, og i 1863 blev møllen flyttet til Vildbjerg, hvor den blev starten på kvarteret omkring Jyllandsgade og Nørregade. I de kommende år blev der etableret forskellige forretninger i det område, der nu med rette kunne kaldes Vildbjerg handelsområde. Yderligere fart i udviklingen kom der i 1904, hvor jernbanen mellem Holstebro og Herning blev ført gennem Vildbjerg.

Niels Mouritsen

fra ejerlavet Burgaard fik sin opvækst og skolegang i Rødding. Han blev gift med datteren fra Neder Burgaard, hvor han boede et par år. Han havde Bredkær i Skibbild, men flyttede så til Vildbjerg, hvor han byggede Vildbjerggård. Han var i besiddelse af rige evner, en betydelig arbejdskraft og et stort fremsyn. Som sognerådsformand og amtsrådsmedlem samt medlem af mange kommissioner og bestyrelser havde han indflydelse over hele Hammerum Herred. Han har trukket i mange tråde til gavn for byens udvikling. Bl.a. var det hans fortjeneste, at jernbanen i 1904 blev ført gennem Vildbjerg.

Afslutning

Vildbjerg sogn har som mange andre sogne gennemgået en betydelig udvikling, især efter tiden omkring år 1800, hvor fæstebonden afløstes af selvejerer. Det betød, at der dukkede fremsynede personer op, der gik foran med hensyn til gårdenes almindelige drift.

Desuden kunne de påpege forhold til

gavn for deres standsfæller samt påtage sig lederskabet, når forholdene skulle ændres.

Vildbjerg sogn er med de knap 6300 tønder land et stort område, og det er et spørgsmål, hvordan man fandt frem til, at kirken omkring år 1200 skulle ligge ved den nuværende kirkegade i Vildbjerg.

Måske har de fleste agerdyrkere fundet frem til sognets bedste jord 6-700 år før matrikuleringen i 1844.

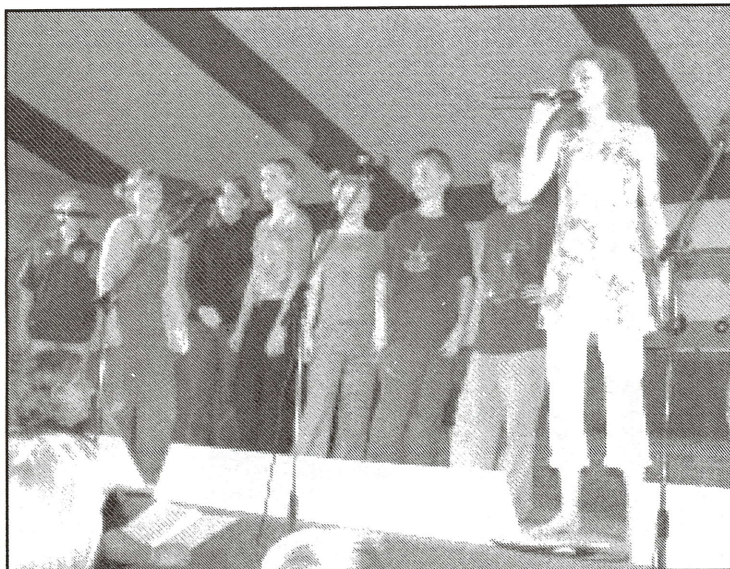
*Den gamle kirke ca. 1898
I baggrunden mejeriet med skorsten*

Glimt fra året med fotos

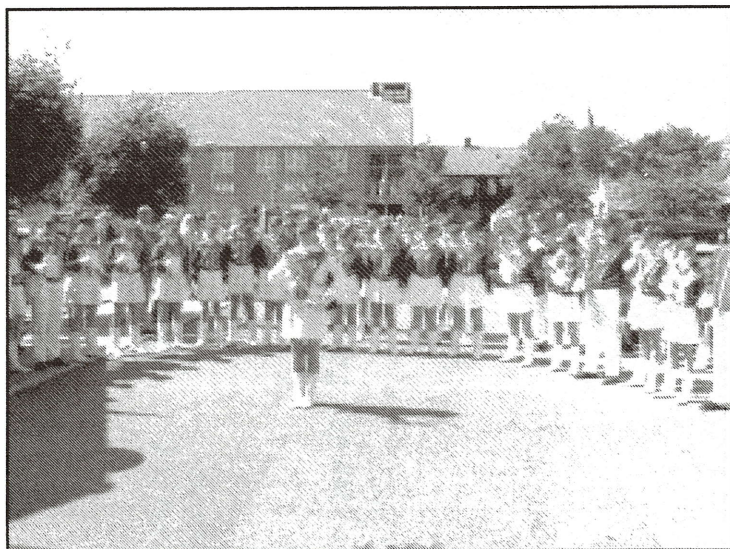
december 2002 - oktober 2003

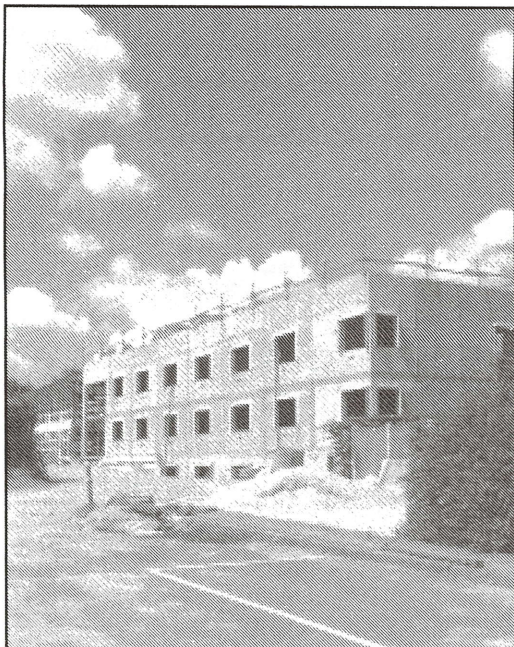
Julestemning 2002

*Scene fra skolefest på Kildebakkeskolen februar 2003
Fra venstre: Anders, Sine, Chani, Celine, Morten, Mathias,
Gabriel og Mie*

*Ringkøbinggarden klar til at gå i spidsen for deltagerne i
Vildbjerg Cup 2003 på marchen gennem byen til stadion*

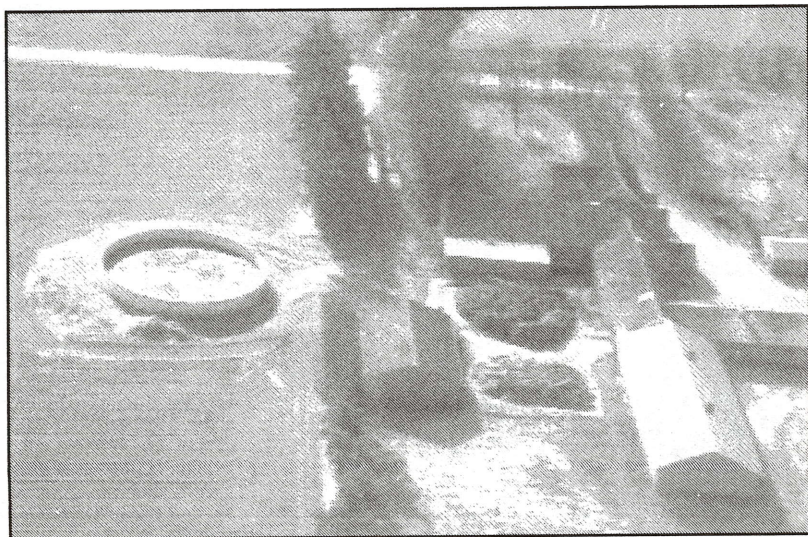
*Nybyggeri 2003 ved
Vildbjerg Fritidscenter
(værelsesfløj)*

*En stolt Kent Falkenvig ved indgangspartiet for det nye
sports- og kulturcenter*

Borgmester Svend Blæsbjerg modtager protestskrivelse indeholdende 1540 underskrifter mod højhusbyggeri som nabo til kirken. Initiativtagere til prostens var de to piger på billedet: Grethe Godtfredsen og Elisabeth Madsen

Operation „gylletankkontrol“ pr. fly

*Niels Peder Nielsen
og Olav Jensen
foran „50-års
jubilæet“*

KFUM-spejderne på Island

Artikler i 1999-udgaven:

Vi passer på historien
To af århundredets sognepræster
Politiassistent N.C. Petersen
Landbruget - et tilbageblik
Isenkram i Vildbjerg før 1900 - på vej ind i år 2000
Vildbjerg gennem det tyvende århundrede

Artikler i 2000-udgaven:

Vildbjerg skole
Vildbjerg apoteks historie 1914 - 2000
To gartnerier i Vildbjerg
Fotograf Ole Birkmose
Historien kom frem af glemselen
Glimt fra året oktober 1999 - oktober 2000

Artikler i 2001-udgaven:

Glimt fra årene 1901-1926-1951-1976
Virksomheden HP Briketter
Karetmagerfaget og Hans karetmager
Kontrolassistent i Vildbjerg 1961-1983
Episoder fra besættelsestiden
Skolevisitats 1858-1878
Glimt fra året november 2000-august 2001

Artikler i 2002-udgaven:

Glimt fra årene 1902-1927-1952-1977
Oprydning ved vestkysten sommeren 1945
Thomas Thomsen og sønnen H.C. Thomsen
Træg af Indre Missions historie
Hotel Vildbjerg gennem tiderne
Ung i Vildbjerg i begyndelsen af 1960'erne
Glimt fra året september 2001 - september 2002

Den gamle smedje